

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Historie

Studijní program: B7505 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Historie se zaměřením na vzdělávání
Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání

**MAĎARSKÉ POVSTÁNÍ V ROCE 1956 A
JEHO OHLAS V ČESKOSLOVENSKU**
**THE HUNGARIAN REVOLUTION OF 1956
AND ITS RESPONSE IN CZECHOSLOVAKIA**

Bakalářská práce: 11-FP-KHI- 036

Autor:

Alena Marková

Podpis:

Vedoucí práce: PhDr. Stanislav Tumis, M.A., Ph.D.

Konzultant: PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
62				4	

V Liberci dne: 27.06.2011

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra historie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Alenu Markovou
adresa: Příchovice 916, 468 48
studijní obor (kombinace): Historie - Humanitní studia
Název BP: **Maďarské povstání v roce 1956 a jeho ohlas v Československu**
Název BP v angličtině: **The Hungarian Revolution of 1956 and its Response in Czechoslovakia**
Vedoucí práce: PhDr. Stanislav Tumis, M.A., Ph.D.
Konzultant: PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
Termín odevzdání: 15. května 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 17. dubna 2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): ALENA MARKOVÁ

Datum: 23.6.2009

Podpis:

Název BP:	MAĎARSKÉ POVSTÁNÍ V ROCE 1956 A JEHO OHLAS V ČESKOSLOVENSKU
Vedoucí práce:	PhDr. Stanislav Tumís, M.A., Ph.D.
Cíl:	V první části se autorka zaměří na obecnou analýzu příčin, průběhu a důsledků povstání v Maďarsku na podzim roku 1956 a na celkový rozbor dopadů Studené války na středoevropský region. Hlavním úkolem autorky pak bude analýza reflexe těchto událostí v československém celostátním a regionálním tisku, odborných i populárně naučných časopisech, memoárech, pracích představitelů tehdejších režimů, oficiálních historiků atd. Pro srovnání bude autorka analyzovat názory, jež se k této problematice objevily ve východoněmeckém a polském tisku té doby.
Požadavky:	Autorka bude ve své práci vycházet ze studia odborné literatury. Důležitým zdrojem pro analýzu problematiky bude dostupný československý denní tisk. Využito bude také videonahrávek, rozhlasových záznamů a v rámci možností i internetových zdrojů. Pro srovnání tehdejších názorů na maďarské události bude využito i oficiálního východoněmeckého a polského tisku.
Metody:	-analýza archivních pramenů -chronologická, analytická a komparativní metoda -syntéza pramenů a literatury
Literatura:	-BÍLEK, J. (ed.), <i>Vojenská a další opatření Československa v době povstání v Maďarsku na podzim 1956</i> , Praha 1993 -BÍLEK, J. (ed.), <i>Vojenská opatření Československa v souvislosti s maďarským povstáním 1956: vědecké kolokvium s mezinárodní účastí Praha 22.-23. září 1993</i> , Praha 1994 -BLAIVE, M., <i>Promarněná příležitost: Československo a rok 1956</i> , Praha 2001 -GATI, Ch., <i>Stroskotané ilúzie: Moskva, Washington, Budapešť a maďarské povstanie 1956</i> , Bratislava 2006 -HÁJEK, H. J., <i>Problém revoluce a kolaborace</i> , München 1957 -IVANIČKOVÁ, E. – ATILLA, S. (eds.), <i>Maďarská revolúcia roku 1956 a Slovensko, Šamorín – Bratislava 2006</i> -KOHOUT, P – LOUŽEK, M. – KLAUS, V. (eds.), <i>Maďarské povstání 1956: padesát let poté</i> , Praha 2007 -Kontrarevoluční síly v maďarských říjnových událostech, Praha 1957 -MICHENER, J. A., <i>Most ke svobodě: krvavé události revolučního roku 1956 v Maďarsku</i> , Brno 2008 -Československý tisk -Polský tisk -Východoněmecký tisk

Čestné prohlášení

Název práce: Maďarské povstání v roce 1956 a jeho ohlas
v Československu
Jméno a příjmení autora: Alena Marková
Osobní číslo: P07000570

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 27. 06. 2011

Alena Marková

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat především vedoucímu bakalářské práce PhDr. Stanislavu Tumisovi, M. A., Ph.D. za podnětné připomínky a rady při zpracovávání práce, dále pak zaměstnancům Národního archivu v Praze, Státního okresního archivu Liberec a Krajské vědecké knihovny v Liberci za jejich vstřícnost, ochotu a pomoc, bez nichž by tato práce jen těžko vznikla. Rodině a přátelům vděčím zejména za morální podporu.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá maďarským povstáním v roce 1956 a jeho ohlasem v Československu. V úvodní kapitole autorka analyzuje příčiny a průběh povstání v Maďarsku a situaci v Československu. V dalších kapitolách hodnotí pomocí chronologické, komparativní a analytické metody, jak novináři referovali maďarské události na podzim 1956 a jaká stanoviska k nim jednotlivé noviny zaujímaly. V závěru shrnuje získané poznatky a práci novinářů.

Československý tisk

Kádár

Komunistická strana Československa

Komunistická strana Sovětského svazu

Maďarská strana pracujících

Nagy

Polský tisk

Povstání

Východoněmecký tisk

Annotation

This bachelor thesis is dedicated to the Hungarian Revolution of 1956 and its response in Czechoslovakia. In the first chapter there is an analysis of causes of revolution and its progression in Hungary and a situation in Czechoslovakia. In further chapters there is an evaluation using chronological, comparative, and analytical methods of how journalist reported on Hungarian affairs in autumn 1956 and what attitudes took various newspapers. In conclusion there is a summary of the main findings.

Czechoslovakian press

Kádár

The Communist Party of the Czechoslovakia

The Communist Party of the Soviet Union

The Hungarian Working People's Party

Nagy

Polish press

Revolution

East German press

Obsah

ÚVOD	9
1. POČÁTEK STUDENÉ VÁLKY A PADESÁTÁ LÉTA 20. STOLETÍ	11
1.1. Maďarsko	14
1.1.1. Situace Maďarska před povstáním	14
1.1.2. Počátek a průběh povstání	16
1.2. Československo	24
1.2.1. Situace v Československu po smrti Stalina a změny po XX. sjezdu KSSS	24
1.2.2. Československo v období povstání v Maďarsku	27
1.2.3. Opatření Československa v době maďarského povstání	31
2. TISK	36
2.1. Československý tisk	36
2.1.1. Rudé právo	36
2.1.1.1. Co se lidé dočetli v Rudém právu o maďarských událostech?	36
2.1.2. Cesta míru	43
2.1.2.1. Co se lidé dočetli v Cestě míru?	43
2.2. Polský tisk	46
2.2.1. Trybuna ludu	46
2.2.1.1. Co se lidé dočetli v Trybuně ludu?	46
2.3. Německý tisk	51
2.3.1. Neues Deutschland	51
2.3.1.1. Co se lidé dočetli v Neues Deutschland?	51
2.4. Zhodnocení tisku	55
ZÁVĚR	57
SEZNAM ZKRATEK	59
POUŽITÁ LITERATURA, PRAMENY A INTERNETOVÉ ZDROJE	60

Úvod

Maďarské povstání v roce 1956 bylo vedle bouří v Polsku důležitým mezníkem poválečných dějin. Stalo se nejvýznamnější událostí maďarské komunistické éry a v případě úspěchu mohlo ovlivnit vývoj v ostatních komunistických zemích Evropy. Právě proto jsem se tímto námětem rozhodla zabývat i já. Tématem bakalářské práce, jak již název napovídá, je ohlas maďarského povstání v Československu. V práci jsem využila československého tisku – celostátního i regionálního, a pro srovnání i tisku polského a východoněmeckého. První kapitola se věnuje průběhu Studené války v padesátých letech, analýze příčin, průběhu a důsledků povstání v Maďarsku, situaci v Československu a analýze opatření podniknutých Komunistickou stranou Československa k zabránění vzniku podobné situace na území československého státu. Druhá kapitola analyzuje novinové články dobového československého, polského a východoněmeckého tisku.

Pro hodnocení novin je důležité znát dobový kontext, proto jsem se rozhodla začít svou práci nastíněním politické situace v padesátých letech a osvětlením poměrů v Maďarsku, ale i Československu před rokem 1956. Soustředila jsem se též na významné události roku 1956, mezi něž patřil zcela jistě XX. sjezd Komunistické strany Sovětského svazu a reakce na něj, II. sjezd Československých spisovatelů, „Pyžamová revoluce“ nebo studentský majáles. Zajímalo mě také, jaké zprávy se ke čtenářům dostávaly a do jaké míry byly založeny na pravdě.

Při psaní využívám především chronologickou metodu, pomocí které události přehledně řadím. Díky analytické metodě rozebírám, o čem jednotliví novináři psali, a hodnotím míru pravdivosti předkládaných informací. Důležitou pomůckou je též metoda komparativní, s jejíž pomocí srovnávám zprávy předkládané občanům jednotlivých zemí.

V úvodní kapitole vycházím především z monografií zabývajících se převážně obdobím Studené války, povstáním v Maďarsku a děním v Československu. Velkým zdrojem inspirace mi byla kniha Karla Durmana Popely ještě žhavé, pojednávající o situaci ve světě po druhé světové válce. Využila jsem též studie autorů Békése, Rainera, Germusky Maďarská revoluce 1956, jež popisuje průběh povstání. Pro československý kontext mi byla hlavním podnětem pro práci kniha Muriel Blaive Promarněná příležitost s podtitulem Československo a rok 1956, zabývajících se událostmi tohoto roku v Československu. Z dalších monografií jsem čerpala pro doplnění zkoumané problematiky.

Druhá a hlavní část práce reflektuje české, polské a východoněmecké novinové články a soustřeďuje se na jejich analytické a komparativní hodnocení. Vybrala jsem celostátní noviny výše zmíněných zemí pro porovnání předkládaných informací a noviny regionální. Pro Československo jsem zvolila Rudé právo a Cestu míru. Oboje noviny byly orgánem Komunistické strany Československa. Z polských novin jsem zvolila Trybunu ludu, jež byla též oficiálním stranickým tiskem. Východní Německo zastupuje Neues Deutschland. Všechny tyto noviny se vyznačovaly tím, že byly podřízené kritice a cenzuře režimu. Proto jsem se rozhodla zkoumat, zda některá země uvolňovala mezi občany více informací než ostatní ze zde studovaných.

1. Počátek Studené války a padesátá léta 20. století

Studená válka je označení pro nevojenský, avšak politický konflikt, vzniklý po druhé světové válce, mezi Spojenými státy Americkými¹ a jejich spojenci a Sovětským svazem a jeho satelity.² Termín zavedl Bernard Baruch v roce 1947.³

Jednou z roznětek jejího vzniku byla otázka poválečného uspořádání Evropy – zvláště Německa. Stalin usiloval o sjednocené Německo, jež by podléhalo sovětskému vlivu. S tím však Západ nesouhlasil a sloučil americké a britské okupační zóny. Reakcí na následnou měnovou reformu byla blokáda Berlína, vyhlášena Josifem Vissarionovičem Stalinem⁴ roku 1948, která trvala 11 měsíců. Poté byla 7. září 1949 vyhlášena Spolková republika Německo a 7. října 1949 Německá demokratická republika.⁵

V roce 1947 USA vyhlásily Trumanovu doktrínu⁶, kterou chtěly zabránit rozšiřování komunismu.⁷ Větší roztržku však způsobil Marshallův plán, jenž nabízel evropským státům vysokou finanční pomoc při obnově poválečného hospodářství jednotlivých zemí. K jednání byl přizván i Sovětský svaz, pro nějž bylo ovšem nepřijatelné zveřejnit ekonomickou bilanci země a nabídku rázně odmítl. Stalin se obával ztráty vlivu ve své zájmové sféře, a proto zasáhl proti Polsku, Československu a Finsku – státům, které o pomoc projeví zájem.⁸ Pro udržení a posílení své moci ve

¹ Dále jen USA.

² Formálně samostatný, ale politicky a ekonomicky podřízený stát.

³ LITERA, Bohuslav, *Studená válka*, Jinočany 1993, s. 3.

⁴ Vlastním jménem Džugašvili. Sovětský diktátor vládoucí v letech 1927-1953.

⁵ MOULIS, Vladislav - VALENTA, Jaroslav - VYKOUKAL, Jiří P., *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*, Ostrava 1991, s. 42.

⁶ Šlo o ekonomickou pomoc evropským státům (jednalo se převážně o Řecko a Turecko) za předpokladu, že se v nich nedostanou k moci komunisté.

⁷ NÁLEVKA, Vladimír, *Studená válka*, Praha 2003, s. 20.

⁸ Tamtéž, s. 22.

východní Evropě založil Sovětský svaz tentýž rok Informbyro⁹, jehož ustavující zasedání se konalo ve Sklarské Porebě v Polsku.¹⁰

Vzhledem k sílícímu napětí založil Západ 4. dubna 1949 Severoatlantickou alianci (NATO)¹¹; socialistické státy reagovaly 14. května 1955 vznikem Varšavské smlouvy. Mezi socialistické státy se roku 1945 zařadily Albánie a Jugoslávie, roku 1946 se začlenilo Rumunsko s Bulharskem, roku 1947 Maďarsko s Polskem, v roce 1949 Československo a roku 1949 pak Německá demokratická republika. Každý stát měl svou komunistickou vládu, která ovšem podléhala Moskvě a byla jí řízena. Docházelo k likvidaci opozice za pomoci vykonstruovaných politických soudních procesů. V padesátých letech již režim „požíral“ vlastní členy. Pro všechny státy byla typická kolektivizace – zakládání družstev a zestátňování. Ke kontrole a de facto k řízení ekonomiky svých satelitů využíval Sovětský svaz od roku 1949 Radu vzájemné hospodářské pomoci (RVHP).¹²

K největšímu napětí přispěl konflikt v Koreji (1950-1953), kdy Korejská lidově demokratická republika, patřící do sféry sovětského zájmu, napadla Korejskou republiku. Po tomto útoku byla do země poslána Radou bezpečnosti vojska, která KLDR¹³ zatlačila opět za Soul. Tento krok se však nelíbil Sovětskému svazu.¹⁴

Tlak se mezi oběma stranami zmírnil po smrti Stalina (5. března 1953), tím nicméně konflikty nekončily. Generálním tajemníkem Komunistické strany Sovětského svazu (KSSS) se stal Nikita Sergejevič Chruščov. Mnozí od něj očekávali jisté uvolnění v politice a to zvláště po jeho

⁹ Členy komunistické strany Sovětského svazu, Polska, Jugoslávie, Československa, Maďarska, Bulharska, Rumunska, Francie a Itálie.

¹⁰ MOULIS, Vladislav - VALENTA, Jaroslav - VYKOUKAL, Jiří P., c.d., s. 34.

¹¹ Členy byly Belgie, Nizozemí, Lucembursko, Francie, Velká Británie, Itálie, Dánsko, Island, Norsko, Portugalsko, USA a Kanada.

¹² VYKOUKAL, Jiří – LITERA, Bohuslav – TEJCHMAN, Miroslav, *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*, Praha 2000, s. 66.

¹³ Korejská lidově demokratická republika.

¹⁴ DURMAN, Karel, *Popely ještě žhavé. Válka a nukleární mír*, Praha 2004, s. 322-323.

vystoupení na XX. sjezdu KSSS v únoru 1956.¹⁵ V téže roce proběhlo povstání proti komunistické nadvládě v Polsku a Maďarsku, k nimž jistě přispěla kritika Stalina pronesená Chruščovem. Západ se na podzim 1956 angažoval v konfliktu nazvaném Suezská krize.¹⁶

V průběhu padesátých let docházelo k neustálému jadernému zbrojení na obou stranách. USA jadernou bombou disponovaly nejpozději od roku 1945, Sovětský svaz od roku 1949. Nejbližší bylo jaderné válce v roce 1962 v důsledku tzv. Karibské krize, kdy Sovětský svaz rozmístil rakety středního doletu na Kubě. Odezvou USA bylo vyhlášení blokády Kuby. Sovětský svaz rakety nakonec stáhl a k jadernému konfliktu nedošlo.¹⁷

¹⁵ ZEMAN, Zbyněk, *Vzestup a pád komunistické Evropy*, Praha 1998, s. 234.

¹⁶ Spor o Suezský průplav.

¹⁷ KOTYK, Václav, *Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku*, Praha 2009, s. 146-147.

1.1. Maďarsko

1.1.1. Situace Maďarska před povstáním

Stejně jako ostatní země Východního bloku i Maďarsko zasáhly po smrti J. V. Stalina změny. V polovině června 1953 byla sovětskou komunistickou stranou do Moskvy pozvána delegace Maďarské strany pracujících. Maďarsko zastupovali předseda vlády a od předchozího roku zároveň generální tajemník Maďarské strany pracujících Mátyás Rákosi, dále Ernő Gerő, András Hegedüs, István Dobi a Imre Nagy.¹⁸

Sověti kritizovali Rákosiho za násilnou industrializaci a kolektivizaci zemědělství a za politické procesy čtyřicátých a počátku padesátých let. Požadovali též rozdělení funkce předsedy vlády a funkce generálního tajemníka maďarských komunistů. Rákosi byl nucen odstoupit z funkce premiéra a jeho místo zaujal po návratu z Moskvy Imre Nagy, jenž byl do funkce navržen Georgijem Maximilianovičem Malenkovem. K oficiální výměně došlo na zasedání ÚV MSP konaném ve dnech 27. a 28. června 1953.¹⁹

Nagy po jmenování vyhlásil program své vlády, jenž se v mnohém lišil od politiky Rákosiho. Strana zmírnila tlak vůči rolníkům, snížila daňové zatížení, zpomalil se rozvoj těžkého průmyslu, lidé mohli vystupovat z družstev... S kladným ohlasem se u veřejnosti setkala amnestie a uvolnění policejního režimu, spojeného s terorem a strachem.²⁰ Změny se však nelíbily některým funkcionářům, kteří se obávali postupné ztráty vlivu. Patřil mezi ně i Rákosi usilující o návrat ke staré politice – v březnu 1955 dosáhl svého, když obvinil Imre Nagye z „revizionismu“.²¹ Nagy byl vyloučen

¹⁸ NÁLEVKA, Vladimír, *Sovětský svaz a maďarská revoluce 1956*, in: Maďarské povstání 1956. Padesát let poté, Praha 2007, s. 19.

¹⁹ NÁLEVKA, Vladimír, *Světová politika ve 20. století*, Praha 2005, s. 24.

²⁰ IRMANOVÁ, Eva, *Kádárismus: vznik a pád jedné iluze*, Praha 1998, s. 15.

²¹ Hanlivé označení používané mezi komunisty proti těm z jejich řad, kdo usilují o dosažení společenských změn vedoucích k socialismu pozvolnou cestou respektování zákonů a jejich postupné změny. Opak dogmatismu.

z politbyra i Maďarské strany pracujících. Musel se též vzdát funkce předsedy vlády.²²

Novým premiérem se stal András Hegedüs. Nagy se dostal do opozice a kolem něho se začali seskupovat spisovatelé, novináři, vysokoškolští učitelé a někteří straničtí funkcionáři. Chtěli prosadit pokračování reforem z roku 1953 a sesazení Rákosiho. Postupem času získávala opozice vliv v médiích a ohrožovala Rákosiho pozici. Ten se snažil ostře proti opozici v čele s Nagym vystupovat a zahájil cílenou kampaň proti inteligenci, zejména proti Petöfiho kroužku²³. Rákosi se obrátil na Suslova, jenž mu vyjádřil podporu. Na shromáždění ÚV MSP konaném 30. června 1956 prosadil vůči opozici tvrdou linii. ÚV oznámil okamžité rozpuštění Petöfiho kroužku a Nage označil za inspirátora protistranických vystoupení.²⁴ Rákosi požadoval okamžité zatčení nejvýraznějších představitelů opozice, zastavení vydávání tří literárních časopisů a čistku ve straně. Čekal podporu sovětských představitelů, kteří však po zkušenostech v Polsku, nechtěli jítřit atmosféru a do Maďarska poslali Anastase Mikojana, jenž Rákosimu příliš nedůvěřoval.

Dne 18. července podal Rákosi na valném shromáždění ÚV MSP demisi a odletěl do Sovětského svazu, kde zemřel ve vyhnanství. Jeho nástupcem se stal Ernő Gerő, jenž se vrátil ke koncepci neostalinismu, což situaci v zemi vůbec neuklidnilo.

Po vydání rezoluce nové vlády následovala 30. června reakce Petöfiho kroužku v podobě desetibodového memoranda, v němž jeho představitelé požadovali svolání mimořádného zasedání ÚV za účasti Imre Nagye, přezkoumání hospodářské situace země a vypracování skutečně reálného projektu druhé pětiletky, rozvoj socialistické demokracie a zavedení

²² NÁLEVKA, c.d., s. 24.

²³ Centrum intelektuální opozice vůči neostalinistickému režimu, založen 17. března 1956 jako diskusní klub při vedení mládežnické komunistické organizace.

²⁴ NÁLEVKA, Vladimír, *Sovětský svaz a maďarská revoluce 1956*, in: *Maďarské povstání 1956. Padesát let poté.*, Praha 2007, s. 22.

samosprávy na závodech, dosazení Imre Nagye zpět do vedoucích funkce, odstranění M. Rákosiho a zdůraznění jeho osobní odpovědnosti za porušování socialistické zákonnosti, veřejný soud s M. Farkasem, revizi nesprávných rezolucí ÚV, zejména rezoluce o Petöfiho kroužku z 30. června, veřejnou publikaci všech důležitých státních rozhodnutí, zásadní revizi sovětsko-maďarských vztahů, demokratizaci mládežnického hnutí atd.²⁵ Kritika systému pokračovala až do vyhocení situace v říjnu 1956.

1.1.2. Počátek a průběh povstání

Lidé dali najevo svou nespokojenost se stavem v zemi již 6. října 1956, kdy se konal oficiální pohřeb László Rajka a jeho druhů. Ti se stali obětí režimu v zinscenovaném procesu roku 1949, v němž byli odsouzeni k smrti a popraveni. Pohřbu se zúčastnilo na 200.000 lidí,²⁶ jiné zdroje uvádějí číslo přesahující více než 100.000 lidí.²⁷ Přibližně 100 studentů filosofie s hesly proti stalinismu manifestovalo po pohřbu u jugoslávského velvyslanectví a bývalého sídla maďarské tajné policie ÁVH.²⁸ O deset dní později, 16. října, vytvořili vysokoškoláci v Segedíně, za přítomnosti studentů z Polska, Svaz maďarských vysokoškoláků (MEFESZ). Vznikla tak organizace nezávislá na Svazu demokratické mládeže (DISZ) i na Maďarské straně pracujících.²⁹ Cílem studentů bylo povýšení sdružení na celostátní úroveň, a proto si 18. října MEFESZ zvolil své zástupce, kteří měli za úkol šířit myšlenky svazu a seznámit s programem všechny vysokoškolské instituce v zemi. Do 22. října se ke svazu připojili vysokoškoláci v Egeru, Pécsi, Debrecíně, Miskolci, Soproni i Budapešti. Ve stejný den sestavili budapešťští studenti na Vysoké škole technické a na masových shromážděních šestnáctibodovou výzvu, v níž například

²⁵ Tamtéž, s. 23-24.

²⁶ BLAIVE, Muriel, *Promarněná příležitost: Československo a rok 1956*, Praha 2001, s. 325.

²⁷ BÉKÉS, Csaba - RAINER, János M. - GERMUSKA, Pál, *Maďarská revoluce 1956*, in: *Soudobé dějiny* 4/96, Praha 1997, s. 458.

²⁸ Államvédelmi Hatóság - obdoba Státní bezpečnosti v Československu.

²⁹ IRMANOVÁ, c.d., s. 21.

požadovali svolání sjezdu Maďarské strany pracujících, jmenování Imre Nagye předsedou vlády, stažení sovětských jednotek z území Maďarska, svobodné volby při uplatňování systému více stran, hospodářskou nezávislost a obnovení tradičních národních symbolů a svátků.³⁰

Další den (23. října) se uskutečnila studentská manifestace, kterou nejprve stranické vedení zakázalo, ale později povolilo. K tomuto protestu se nakonec připojila většina obyvatel Budapešti. Nejprve účastníci vyjadřovali podporu změnám v Polsku, později prosazovali národní nezávislost a demokracii. Přibližně ve 21 hodin k nim promluvil na Náměstí Lajose Kossutha před parlamentem Imre Nagy. Učinil tak na žádost politického byra strany. Vyzval lid ke klidu a k návratu k reformám z roku 1953. Demonstranti byli jeho projevem zklamáni. Ještě před vystoupením Imre Nagye byl přibližně v 19 hodin vyhlášen všeobecný poplach u jednotek Maďarské lidové armády a tajné maďarské policie a do města bylo povoláno několik pluků vojska. Ernő Gerő požádal o vojenskou pomoc sovětské velvyslanectví.³¹ V Székesfehérváru sídlil sovětský zvláštní armádní sbor, jenž byl již odpoledne uveden do stavu pohotovosti. Okolo 23. hodiny vydal maršál Sokolovskij³² z Moskvy rozkaz táhnout na Budapešť. Na hlavní město se vydala 2. motorizovaná divize armádního sboru (ze Székesfehérváru, Kecskeméte a Ceglédu) a 17. motorizovaná divize uzavřela rakousko-maďarskou hranici. Mezitím povstalci zaútočili na zbrojní závody, na policejní a vojenské objekty a ukořistili značné množství zbraní. U budovy rozhlasu se shromáždili lidé, požadující přečtení požadavků mládeže v rozhlasu. Proti protestujícím zde stála stráž ÁVH, která zahájila ostrou palbu. K potlačení demonstrací se vedení strany pozdě večer rozhodlo použít zbraně. Vytvořilo vojenský výbor pod vedením Antala Apró, jenž měl za úkol koordinovat vojenská a vnitropolitická opatření. Demonstrace probíhaly

³⁰ BÉKÉS - RAINER - GERMUSKA, c.d., s. 458.

³¹ KOTYK, Václav, *Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku*, Praha 2009, s. 119.

³² Náčelník generálního štábu sovětské armády.

v Székesfehérváru, Šoproni, Mosonmagyaróváru, v Kaposváru a Veszprému.³³

V župních odborech ministerstva vnitra byl 24. října vyhlášen poplach. V Budapešti se povstalci pustili do boje s příjíždějící sovětskou armádou. Jednalo se o 8., 9., 11. a 20. obvod. Vzbouřenci přepadli Kossuthovu dělostřeleckou důstojnickou akademii, tiskárnu Atheneum a muniční sklad v ulici Timót. Formování ozbrojených skupin probíhalo u kina Corvin a v ulicích Tompa a Berzenczey. Na četné vojenské objekty zaútočili povstalci v župě Pest. Ve velkých městech byl vyhlášen mimořádný stav a byla zavedena vojenská správa. Ve stejný den se začaly vytvářet revoluční orgány. Šlo o újpestský závod Egyesült Izzo, kde se zformovala první dělnická rada v Budapešti. Další vznikaly v dolech v Pécsi a ve velkých závodech v Miskolci.³⁴

Dne 25. října odstoupil Ernő Gerő z funkce prvního tajemníka Ústředního výboru Maďarské strany pracujících. Byla to reakce na sovětský nátlak. Jeho nástupcem se stal János Kádár.³⁵ Ve stejný den zahájily sovětské jednotky přidělené na ochranu vládní čtvrti palbu do demonstrujících lidí na Kossuthově náměstí, při níž přišlo o život 60-70 lidí. Další demonstrace probíhaly v Baje, Pécsi, Miskolci, Segedíně, Ostřihomi, ve Vácu, Várpalotě, v Dunapeteru a Györu.³⁶

Dne 26. října již revoluce zasáhla většinu země a stávková vlna přerostla v generální stávku. Do ulic se vydávali lidé ve velkých městech i na malých vesnicích. Vedoucí představitelé strany a státní správy (rad) i členové ÁVH ze žup na severu Maďarska hledali útočiště v Československu. Začaly se utvářet prozatímní revoluční orgány, které se všeobecně nazývaly revoluční výbory a národní výbory. Ty si během několika dní rozdělily úkoly,

³³ BÉKÉS - RAINER - GERMUSKA, c.d, s. 459.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ CROZIER, Brian, *Vzestup a pád sovětské říše*, Brno 2004, s. 171-172.

³⁶ NÁLEVKA, Vladimír, *Světová politika ve 20. století*, Praha 2005, s. 29.

organizovaly zásobování obyvatelstva a dodržování veřejné bezpečnosti. Na místa funkcionářů Rákosiho vlády byli dosazeni důvěryhodní lidé.³⁷

Dne 27. října byla vytvořena vláda nová, v níž usedly i významné osobnosti Nezávislé malorolnické strany. Jednalo se o bývalého prezidenta Zoltána Tildyho a Bélu Kovácse, jenž se vrátil ze sovětského zajetí.³⁸ Na venkově převzaly moc revoluční orgány a většina jednotek Maďarské lidové armády se postavila na stranu povstalců. Třetí armádní divize pod velením generálmajora Lajose Gyurkó však nadále podporovala staré vedení. Tato divize střílela do demonstrantů v Kiskunhalasi, Kalócse, Kecelu a v Tiszakecske, kde zabila 17 lidí ze stíhacích letounů. Kolejnice vedoucí k hranicím v župě Békés byly na příkaz revolučního výboru vytrhány. Znemožnil se tím přesun sovětských jednotek z Rumunska.³⁹

V noci na 28. října Imre Nagy a další zastánci smírného postupu změnili zásadně názor na situaci v zemi. Události začali posuzovat ne jako „kontrarevoluci“, ale jako národní demokratické hnutí a zastavili další vojenské akce proti povstalcům.⁴⁰ Dne 28. října vyhlásil Imre Nagy klid zbraní. Ministr obrany Károly Janza poté jednotkám armády nařídil podporovat revoluční orgány. V následujících dvou dnech vláda přijala velkou část revolučních požadavků.⁴¹

Dne 29. října jednali představitelé ministerstva vnitra a velitelé povstalců o příměří. Vzbouřenci požadovali, aby vláda zrušila ÁVH, deklarovala maďarskou nezávislost, vypověděla Varšavskou smlouvu, slíbila svobodné volby za účasti více stran a zaručila všeobecnou amnestii pro účastníky bojů. V 8. a 9. budapeštském obvodu došlo k dalším střetům se sovětskými jednotkami. Z hlavního města se začala stahovat speciální

³⁷ BÉKÉS - RAINER - GERMUSKA, c.d., s. 460.

³⁸ DURMAN, Karel, *Dvojí krize roku 1956*, in: Historický obzor 1/2 2000, Praha 2000, dostupné na: <http://obzor.hyperlink.cz/Ho200012.htm>.

³⁹ BÉKÉS, Csaba - RAINER, János M. - GERMUSKA, Pál, c.d., s. 460.

⁴⁰ SARIN, Oleg - DVOŘECKÝ, Lev, *Vetřelci: Agrese Sovětského svazu proti světu 1919-1989*, Brno 1998, s. 164.

⁴¹ NÁLEVKA, Vladimír, *Světová politika ve 20. století*, Praha 2005, s. 30.

sovětská motorizovaná jednotka sídlící v Székesfehérváru a na její místo byly povolány maďarské útvary. Na některých místech se však stále proti povstalcům bojovalo. Bylo to například v Kecskemétu a Szabadszállássi. Po celé zemi se organizovaly nové pořádkové síly za účasti povstalců, které se podle maďarských revolučních tradic z let 1848-1849 nazývaly Národní gardy. Aby se zamezilo vjezdu sovětských vlaků, byly vyhozeny do povětří koleje širokorozchodné trati na nádraží v Záhonyi.⁴²

Dne 30. října Imre Nagy deklaroval zrušení systému jedné politické strany, uznal místní samosprávné organizace a podnikové dělnické rady a vyžádal si jejich podporu.⁴³ Vyhlásil také, že zahájí jednání o stažení sovětských vojsk ze země. Bylo oznámeno, že se organizuje nová policie, což v podstatě znamenalo zrušení ÁVH. Započala obnova politických stran z let 1945-1949.⁴⁴ V radě ministrů vznikl užší politický koordinační útvar, jakýsi vládní kabinet. Zasedali v něm Imre Nagy, Zoltán Tildy, Béla Kovács, Géza Losonczy, János Kádár a Ferenc Erdei. Po obsazení sekretariátu strany byli zastřeleni a lynčováni někteří příslušníci ÁVH. Z vězení byl osvobozen kardinál Josef Mindszenty, kolem něhož se seskupovali ti, kteří měli v úmyslu později vytvořit křesťansky orientovanou vládu. On sám se distancoval od linie Imre Nagye.⁴⁵

Dne 31. října vznikl Revoluční bezpečnostní výbor a bylo ustaveno vrchní velitelství Národních gard pod velením generálmajora Bély Királyho. Stalo se tak na konferenci konané za účasti delegátů armády, policie, vysokoškolských Národních gard a povstaleckých skupin. Z vnitřní části Budapešti se stahovaly sovětské jednotky. Opouštěly také ostatní městské

⁴² BÉKÉS - RAINER - GERMUSKA, c.d., s. 460.

⁴³ MOULIS, Vladislav - VALENTA, Jaroslav - VYKOUKAL, Jiří P., *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*, Ostrava 1991, s. 134.

⁴⁴ GRANVILLE, Cushing J., GARTHOFF, Raymond L., *The First domino: international decision making during the Hungarian crisis*, Texas 2004, s. 79.

⁴⁵ BÉKÉS - RAINER - GERMUSKA, c.d., s. 461.

čtvrti. Maďarská strana pracujících byla rozpuštěna, vznikla Maďarská socialistická dělnická strana (MSDS).⁴⁶

O den později (1. listopadu) byla obsazena sovětskými vojsky maďarská letiště. Na maďarsko-sovětských hranicích se seskupovaly nové jednotky sovětské armády. Vláda kvůli tomu opakovaně vznášela protesty u sovětského velvyslance Andropova. Kabinet se nakonec na odpoledním zasedání usnesl vypovědět Varšavskou smlouvu a vyhlásit neutralitu Maďarska. Obrátil se na OSN a požádal o pomoc při obraně neutrality země.⁴⁷ Do Budapešti byly povolány nové pluky sovětské armády a začala se budovat obrana města. Večer se János Kádár uchýlil na sovětské velvyslanectví a následně do Moskvy, kde po dlouhých jednáních 2. a 3. listopadu převzal vedení vzdorovlády.⁴⁸

Dne 2. listopadu protestoval Imre Nagy několikrát u velvyslance Andropova proti shromažďování sovětských jednotek a obklíčení Budapešti. O sovětských manévrech v Maďarsku oficiálně informoval ministerský předseda velvyslance akreditované v zemi. Imre Nagy vyhlásil deklaraci o neutralitě a vystoupení Maďarska z Varšavské smlouvy, což vedlo k částečnému uklidnění situace v zemi.⁴⁹ Budapešťské dělnické rady vydaly výzvu k zahájení práce a nejsilnější venkovská střediska ubezpečila vládu o své podpoře. Sověti ve svém nátlaku nepolevili a do Szolnoku umístili hlavní stan sovětské armády v Maďarsku. Z Moskvy dorazil maršál Koněv, jenž byl vrchním velitelem spojených ozbrojených sil Varšavské smlouvy.⁵⁰

Dne 3. listopadu vznikla Národní vláda. Ministerským předsedou a zároveň ministrem zahraničí se stal Imre Nagy, státními ministry⁵¹ Zoltán Tildy, Béla Kovács, István B. Szábó (Nezávislá malorolnická strana), István

⁴⁶ DURMAN, Karel, *Popely ještě žhavé: Velká politika 1938-1991*, Praha 2004, s. 455.

⁴⁷ VYKOUKAL, Jiří – LITERA, Bohuslav – TEJCHMAN, Miroslav, *Východ: Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*, Praha 2000, s. 367-368.

⁴⁸ BÉKÉS - RAINER - GERMUSKA, c.d., s. 461.

⁴⁹ CROZIER, Brian, *Vzestup a pád sovětské říše*, Brno 2004, s. 173.

⁵⁰ BÉKÉS - RAINER - GERMUSKA, c.d., s. 462.

⁵¹ Ministři bez portfeje.

Bibó, Ferenc Farkas (Petöfiho strana), János Kádár (v nepřítomnosti, formálně), Géza Losonczy (MSDS), József Fischer, Gyula Kelemen, Anna Kéthly (Sociálnědemokratická strana), ministrem obrany byl jmenován Pál Maléter.⁵² V poledne začala v parlamentu jednání se Sověty o stažení vojsk. Večer v dopoledne započatém jednání v Tökölu s generálem Malininem pokračovali Ferenc Erdei, generálmajor Pál Maléter, generálmajor István Kovács a plukovník Miklós Szűcs. Sověti však maďarskou delegaci zadrželi.⁵³ Během dne přistálo na tökölském letišti více než tucet sovětských stíhacích letounů s transportéry. Po obsazení Záhonyjského nádraží převzali jeho velení sovětské železničáři. Odpovědné úřady vyhlásily poplach. Na obranu revoluce byly zřizovány útvary armády a Národní gardy. Pozdě odpoledne obklíčily sovětské jednotky Győr a Debrecín a uzavřely rakousko-maďarskou hranici.⁵⁴

Dne 4. listopadu ve 4:15 začal generální útok sovětské armády s názvem operace „Vichr“,⁵⁵ jehož jediným cílem bylo porazit revoluci. Imre Nagy vystoupil v dramatickém a krátkém rozhlasovém projevu. Poté se vláda a okruh Nagyových přátel uchýlily na jugoslávské velvyslanectví, kde požádal o azyl.⁵⁶ János Kádár oznámil v provolání, jež bylo krátce předtím přeloženo z ruštiny,⁵⁷ vysílaném z Užhorodu zřízení maďarské revoluční dělnicko-rolnické vlády a zároveň požádal o pomoc sovětské jednotky.⁵⁸ V Budapešti se rozhořely těžké boje. Na venkově se se Sověty střetli vzbouřenci v Kecskemétu, Miskolci, Mezökövesedu, Kaposváru, Szolnoku, Szombathelyi, Komló. Ve Veszprému vytrvali vysokoškoláci a armáda v odporu dva dny. Dunapentele bojovalo proti přesile Sovětů do 7. listopadu.

⁵² Tamtéž.

⁵³ CROZIER, Brian, *Vzestup a pád sovětské říše*, Brno 2004, s. 173.

⁵⁴ BÉKÉS - RAINER - GERMUSKA, c.d., s. 462.

⁵⁵ Některé zdroje uvádí název operace „Smršť“ – viz. IRMANOVÁ, EVA, *Maďarská revoluce a nástup Kádárismu*, in: *Maďarské povstání 1956: Padesát let poté*, Praha 2007, s. 85.

⁵⁶ LENDVAI, Paul, *Tisíc let Maďarského národa*, Praha 2002, s. 360.

⁵⁷ TŰMA, Oldřich, *Maďarské povstání za svobodu 1956*, in: *Maďarské povstání 1956: Padesát let poté*, Praha 2007, s. 58.

⁵⁸ MOULIS - VALENTA - VYKOUKAL, c.d., s. 134.

V Pécsi boje trvaly dva dny, poté pokračovalo na 200 povstalců až do 14. listopadu v odporu v pohoří Meczek. Brzy ráno začala deportace maďarských zajatců do Sovětského svazu. V celé zemi vypukla generální stávka na protest proti deportacím a sovětské invazi.⁵⁹

Ráno 7. listopadu přijel na sovětském tanku do Budapešti János Kádár s některými členy své vlády, kteří se snažili o obnovu komunistické moci a v budově parlamentu si zřídili své centrum. Vzbouřencům se nejdéle podařilo udržet pozice v Csepelu, kde sestřelili i dvě sovětská letadla. Tato čtvrť byla obsazena až 11. listopadu a do rukou sovětských vojáků padla až 14. listopadu 1956.⁶⁰

Imre Nagy byl odsouzen k smrti a popraven roku 1958. János Kádár vládl Maďarsku do roku 1988. Postupem času se režim více uvolňoval a období jeho vlády dostalo název „gulášový komunismus“. Po událostech v Maďarsku se ostatní socialistické země mohly utvrdit v tom, že by je Západ v případě vzepření se Moskvě vojensky nepodpořil, neboť ten o konflikt se Sovětským svazem nestál. Jedním z důvodů mohla být obava o použití jaderných zbraní.

⁵⁹BÉKÉS - RAINER - GERMUSKA, c.d., s. 462.

⁶⁰CROZIER, Brian, *Vzestup a pád sovětské říše*, Brno 2004, s. 174.

1.2. Československo

1.2.1. Situace v Československu po smrti Stalina a změny po XX. sjezdu KSSS

V Evropě i v Československu nastaly roku 1953 významné změny. Po smrti Josifa Vissarionoviče Stalina 5. března 1953 došlo k výměně ve vedení státu také v Československu. Dne 14. března 1953 zemřel prezident Československé republiky Klement Gottwald. Jeho nástupcem byl zvolen Antonín Zápotocký. Funkci prezidenta republiky zastával od 21. března 1953.

V květnu 1953 nabyl platnosti zákon o peněžní reformě a lidé si museli během pouhých čtyř dnů od pondělí 1. června do čtvrtka 4. června vyměnit staré peníze za nové. Směna byla uskutečněna velmi nevýhodným kurzem pro všechny občany - 300 korun se měnilo v kurzu 5:1 a ostatní peníze v kurzu 50:1. Reforma spustila po celé republice vlnu demonstrací. Nejbouřlivější průběh měly demonstrace v Plzni. Státu se je podařilo potlačit a následovala vlna represí proti demonstrantům.⁶¹

Od roku 1955 začala tradice Spartakiád, které se konaly každých pět let. Jejich cílem bylo nahradit dosavadní sokolské slety. Ve stejném roce došlo k revizi některých politických procesů; za tímto účelem byla ustavena Barákova⁶² komise, zkoumající pouze procesy s komunisty, jež neměla za úkol posuzovat oprávněnost odsouzení, ale pouze výši trestu dle provinění. Dne 14. května 1955 představitelé státu oficiálním podpisem stvrdili československé připojení k Varšavské smlouvě. Byla to reakce na vstup Spolkové republiky Německo do NATO a oficiálně zajišťovala vojenskou pomoc, pokud by došlo k útoku na kterýkoliv členský stát. Československo

⁶¹ PERNES, Jiří, *Krise komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století*, Brno 2008, s. 89.

⁶² Rudolf Barák byl ministrem vnitra Československé republiky v letech 1953-1961.

vstoupilo do vojenské koalice se SSSR, s Albánií, Bulharskem, Maďarskem, Polskem a Rumunskem. NDR podepsala vstup až v roce 1956.⁶³

Rok 1956 byl významný pro Československo i politicky. Ve dnech 14.-25. února se konal XX. sjezd Komunistické strany Sovětského svazu a pozvání na něj dostala i Komunistická strana Československa. Delegace KSČ se do Moskvy dostavila 12. února ve složení Antonín Novotný (1. tajemník KSČ), Antonín Zápotocký (prezident), Viliam Široký (předseda vlády), Zdeněk Fierlinger (předseda Národního shromáždění) a Rudolf Barák (ministr vnitra).⁶⁴ Na tomto sjezdu proběhla již v prvních dnech Chruščovova a Mikojanova kritika Stalina. Projev Mikojana byl veřejný a publikovaný v tisku - v Československu na třetí a čtvrté stránce Rudého práva z 19. února 1956.⁶⁵

V noci z 24. na 25. února Chruščov vystoupil na uzavřeném jednání s tzv. tajnou zprávou, bilancí stalinských represí.⁶⁶ Jeho projev byl vynesena a následně se vysílal na zahraničních rádiových stanicích. Pro československé představitele to byl problém, neboť u moci byli skalní stalinisté. Komunistická strana Československa začala pořádat schůze, na nichž měli vybraní zástupci strany vysvětlovat dotazy týkající se tzv. „tajné zprávy“. Za stalinistické metody strana odsoudila Alexeje Čepičku, který byl postupně zbaven funkcí a vyloučen ze strany. Stal se jakýmsi obětním beránkem.⁶⁷

Ve dnech 22.-29. dubna 1956 se konal II. sjezd Československých spisovatelů, kteří se snažili o uvolnění cenzury – Jaroslav Seifert se ve svém projevu zastal vězněných spisovatelů. Dalším, kdo vystoupil proti tehdejšímu režimu, byl František Hrubín.⁶⁸

⁶³ NÁLEVKA, Vladimír, *Studená válka*, Praha 2003, s. 90.

⁶⁴ BLAIVE, Muriel, *Promarněná příležitost. Československo a rok 1956*, Praha 2001, s. 52.

⁶⁵ Tamtéž, s. 37.

⁶⁶ Tamtéž, s. 32.

⁶⁷ KNAPÍK, Jiří, *V zajetí moci. Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956*, Praha 2006, s. 256.

⁶⁸ Tamtéž, s. 263.

Sjezd spisovatelů měl velký ohlas ve vysokoškolském prostředí. Následně proběhla tzv. „Pyžamová revoluce“⁶⁹, která se rozšířila i na Slovensko. Akce se konala pod záštitou Československé strany mládeže. První nespokojené hlasy se ozývaly z matematicko-fyzikální fakulty a rozšířily se rychle do dalších škol. Hlavní postavou nepokojů se stal Ladislav Němec. Cílem studentů bylo dodržování zákonů, konec rušení zahraničního vysílání rozhlasu a amnestie pro politické vězně. Tyto požadavky formulovali ve své rezoluci, která byla reakcí na tajnou zprávu, s níž ostatní studenty seznámil právě Němec, kandidát na členství v KSČ.⁷⁰

Po rezoluci následoval 20. května 1956 majáles, kde studenti vyjadřovali svůj nesouhlas se současnou politikou. Snad nejvíce kritiky sklídl ministr školství František Kahuda. Stejně jako spisovatelům i studentům se nedostalo širší podpory občanů. Podle dostupných informací studenti zatýkáni nebyli. Nejpostiženějším byl zřejmě Ladislav Němec, jemuž byla odňata kandidatura na členství v KSČ, přerušeno studium na vysoké škole na jeden rok a stejně dlouho musel pracovat v továrně, aby se přiblížil dělnické třídě.⁷¹ Situací v Československu v době Maďarského a Polského povstání se budu věnovat později.

V roce 1957 (13. listopadu) umírá Antonín Zápotocký, po něm byl zvolen Antonín Novotný. Do funkce prezidenta republiky nastoupil 19. listopadu 1957 a opět byla spojena nejvyšší stranická a vládní funkce.

⁶⁹ Tento název dostala revoluce proto, že kolovala převážně po studentských kolejích.

⁷⁰ BLAIVE, c.d., s. 93.

⁷¹ MATTHEWS, John, *Majáles 1956: Nevysládaná revolta československých studentů*, Brno 2000, s. 31-32.

1.2.2. Československo v období povstání v Maďarsku

Československo se na podzim 1956 nacházelo mezi dvěma státy, které se vzepřely komunistickému vedení - Polskem a Maďarskem. Mnoho lidí doufalo, že i v Československu se zdvihne odpor proti komunistickému režimu. Čechoslováci však v tomto směru zklamali. Některé skupiny se snažily o zorganizování protestů, byly však vždy prozrazeny. Jednalo se například o shluk nespokojenců, kteří chtěli 28. října 1956 pořádat na Václavském náměstí manifestaci a s kameny v kapse rozbít výlohy a vyvolat střet s policií. Seskupení bylo prozrazeno díky studentovi, který bydlel u jednoho z organizátorů, který se o chystané akci dozvěděl, řekl o ní své ženě, jež vše nahlásila policii a ta organizátory zatkla.⁷²

I když byl poslech zahraničních stanic zakázaný a vysílání rušeno, lidé se i přesto k poslechu zahraničního zpravodajství dostávali. Dalším zdrojem informací o událostech v Maďarsku byly balíčky s letáky zavěšené na létajících balónech. Z jednoho letáku Svobodné Evropy cituje John Matthews ve své knize Český majáles 1956: nevydařená revolta československých studentů⁷³ a od něj tuto citaci přejala do své knihy i Muriel Blaive.⁷⁴ Tento leták se sice netýkal událostí v Maďarsku, ale dokazuje, že mezi lidmi se šířila naděje na změnu režimu.

Představitelé KS se obávali dalších demonstrací, a proto ministr vnitra Rudolf Barák nařídil ve dnech konání studentských akcí zvýšenou pohotovost bezpečnostních složek. Nařízení se týkala Mezinárodního

⁷² BLAIVE, c.d., s. 100.

⁷³ Text jednoho z letáků: „17. listopad 1939, únor 1948, květen 1956: (...) *Demonstrace v Praze a v Bratislavě vstoupí do našich dějin jako významná událost. Jsou prvním příkladem organizovaného protikomunistického odporu. Studenti se tak připojili k velké armádě bezejmenných bojovníků, která po celé zeměkouli hájí společnou věc svobody. Společný svět ihned pochopil dosah manifestací a velmi živě na ni reagoval.*“ „Bývalý redaktor rádia Svobodná Evropa zastává názor, že české studentské hnutí zahájilo širokou revoluční vlnu ve střední Evropě roku 1956.“

⁷⁴ Tamtéž, s. 21.

studentského sjezdu, který měl probíhat od 26. srpna do 4. září 1956 v Praze a dále Mezinárodního dne studentstva 17. listopadu 1956. Žádné akce většího významu se však nekonaly. Dne 28. listopadu 1956 vydal Rudolf Barák zprávu, obsahující bilanci protistátních akcí studentů v souvislosti s revolucí v Maďarsku. Hovořilo se v ní o 35 studentech, z nichž se 34 dostalo za mříže.⁷⁵ Zpráva Rudolfa Baráka týkající se studentských demonstrací v roce 1956:

- *Šest studentů Vysoké školy chemické je v Praze ve vazbě. Společně poslouchali Svobodnou Evropu a takto nabyté informace rozšiřovali. U příležitosti výročí Říjnové revoluce připravovali na 7. listopad 1956 „provokace“, chtěli napadnout policisty, kteří by případně zakročili, a chystali se jim uzmout zbraně. Chystali se užít petard k vyvolání paniky v davu, k jeho zneužití k „protistátním“ účelům, a oddat se krádežím a drancování.*
- *Dva studenti Vysokého učení technického v Praze byli zatčeni, protože mezi studenty organizovali hromadný poslech Svobodné Evropy. Poslouchali zprávy v němčině, jeden z nich „překládal do češtiny a tyto tendenčně zaměřené zprávy ještě zveličoval. Po vysílacích relacích pobuřoval studenty proti naší republice, našemu zřízení, KSČ a Sovětskému svazu.“*
- *Zjistilo se, že tři pražští průmyslováci věděli o plánu dvou individuí unést 23. listopadu 1956 letadlo Československých aerolinií do Rakouska. I když o této chystané akci věděli z důvěryhodného zdroje, neupozornili bezpečnostní složky. Byli zatčeni.*
- *V noci z 31. října na 1. listopad se objevili ve třídách gymnázia v Nymburce protistátní nápisy. Několik příkladů: „Studenti! Jste avantgardou revoluce. Nechceme socialismus, ale demokracii. Sympatizujeme s bojem lidu Maďarska za svobodu. S USA na věčné časy. Smrt SSSR. Pryč s komunismem. Chceme svobodu.“ Čtyři autoři byli identifikováni.*

⁷⁵ Tamtéž, s. 101.

Jeden z nich uprchl domů a pokusil se společně s dalším spolužákem překročit státní hranici. Byli zadrženi. Všichni až na jednoho jsou ve vězení.

- Skupina sedmi studentů z Vysoké školy chemické v Pardubicích byla odsouzena pro schvalování „antikomunistického puče“ v Maďarsku. Po poslechu „nepřátelského rozhlasu“ připravovali „přímé provokační akce“ za účelem „vyvolání nepokojů“ a „studentských demonstrací“. Udělené tresty byly přísné: 3 roky, 2 a půl roku, 18 měsíců, 15 měsíců, 8 měsíců, 6 měsíců a 3 měsíce vězení.

- Čtyři studenti medicíny z Plzně byli zatčeni, protože organizovali „ilegální schůzky“, během kterých zaujíмали „nepřátelské postoje“ proti lidově demokratickému režimu. Navíc rozšiřovali zprávy stanice Svobodná Evropa. Konečně shromažďovali zbraně a „rozkrádali státní majetek“, zejména léky a chirurgické nástroje. Dva z nich byli odsouzeni k šesti měsícům vězení a další dva na pět měsíců nepodmíněně.

- Pět gymnazistů a průmyslováků bylo zatčeno v Nitře. Byli z „protistátní organizace“ Slovenský orel, která během maďarské revoluce vydávala dva časopisy „ostře zaměřené proti našemu zřízení a proti Sovětskému svazu“. Členové této skupiny byli ozbrojeni a plánovali „svržení lidově demokratického zřízení“, aby znovu nastolili „tzv. slovenský štát“.

- Čtyři studenti medicíny z Brna byli zatčeni, protože se domlouvali na vytvoření „protistátní“ skupiny a chtěli se případné revoluce zúčastnit se zbraní v ruce.“⁷⁶

Obvinění ze spiknutí proti režimu se zdá nevěrohodné již z toho důvodu, že by byl pro studenty téměř neřešitelný problém sehnat zbraně a výbušniny nebo zneškodnit policisty... Režimu spíše vadil poslech zahraničních stanic a soukromé rozhovory týkající se ciziny. To, že byli kritikové režimu zatčeni ještě před jakoukoli akcí, svědčí o mimořádně dobré síti zpravodajců tehdejší policie.

⁷⁶ Tamtéž, s. 100-101.

Důležitým zdrojem informací byl již zmíněný poslech zahraničních stanic. Problémem však byla jazyková bariéra. Jediným rádiem vysílajícím celodenně v češtině byla Svobodná Evropa, ostatní zahraniční stanice vysílaly převážně v cizím jazyce. Z tohoto důvodu se rádio Svobodná Evropa stalo nejrůznějším v Československu, avšak nebyly vynechány i další stanice. Ze zprávy Rudolfa Baráka o dosahu a rušení zahraničních rozhlasových stanic⁷⁷ ze 7. prosince 1956 vyplývá, že možnost jejich poslechu existovala v celkem značné míře. Dalším důkazem svědčícím o získávání zpráv tímto způsobem, jsou výpovědi svědků StB.⁷⁸

V rušení signálu zahraničních radiových stanic si Československo vypomáhalo s Polskem. Tato spolupráce byla podepsána v březnu 1955 ve Varšavě. Československo rušilo vysílání pro Polsko 23 hodin a 50 minut denně na dlouhých, středních a krátkých vlnách; Polsko pro Československo 9 hodin a 50 minut za den. Po událostech na podzim 1956 Polsko částečně odstoupilo od smlouvy, a to dne 16. listopadu 1956. Vyžádalo si tímto zastavení rušení stanic Hlas Ameriky, BBC, Paříže, Říma a Vatikánu ze strany Československa. Nadále však mělo pokračovat rušení stanic do Československa. Dne 22. listopadu 1956 žádalo Polsko Československo o konec rušení Svobodné Evropy. Dne 29. listopadu 1956 se však polská vláda rozhodla ukončit veškerou činnost rušících center v Polsku a jednostranně vypověděla Československu smlouvu.⁷⁹

⁷⁷ Rušení stanic probíhalo na DLOUHÝCH VLNÁCH: Hlas Ameriky – rušeno 68%, nerušeno 32%; BBC – rušeno 89%, nerušeno 11%;

STŘEDNÍCH VLNÁCH: Svobodná Evropa – rušeno 99%, nerušeno 1%; Hlas Ameriky – rušeno 99%, nerušeno 1%; další nepřátelské stanice (BBC, Vatikán, Kanada) – rušeno 96%, nerušeno 4%;

KRÁTKÝCH VLNÁCH: Svobodná Evropa – rušeno 65%, nerušeno 35%; Hlas Ameriky – rušeno 65%, nerušeno 35%; BBC – rušeno 58%, nerušeno 42%; další nepřátelské stanice (BBC, Vatikán, Kanada) – rušeno 84%, nerušeno 16%.

⁷⁸ Tamtéž, s. 82.

⁷⁹ Tamtéž, s. 81.

1.2.3. Opatření Československa v době maďarského povstání

Ze zkoumaných dokumentů je patrné, že představitelé Československa měli na podzim 1956 obavu o klid v zemi. Již 23. října se sešlo politické byro a vydalo usnesení, z něhož vyplývá, že se českoslovenští politici situací v Maďarsku zabývali již od prvního dne „studentské“ demonstrace v Budapešti. Ukazuje též, že se KSČ obávala demonstrací k 28. říjnu.

I další den, 24. října 1956, jednalo vedení ÚV KSČ o situaci v Maďarsku. Byro schválilo opatření ministra vnitra na Slovensku a zdůraznilo důležitost kladného působení na občany. Měla se zdůraznit správná politika strany, úspěchy ve zvyšování životní úrovně, jednota strany a její spojení s lidem. Dále se v dokumentu psalo o programu vyhlášeném Gomulkou a Nagyem, k němuž byro zatím nezaujímalo veřejné stanovisko.⁸⁰

O den později, 25. října, nařídil ministr národní obrany uvést do pohotovosti některé složky armády k udržení klidu, pořádku a zabezpečení státních hranic.⁸¹ Dále bylo nařízeno mít na správách a odděleních stále k dispozici 20% stav důstojníků.⁸² Byla vydána Zpráva Antonína Novotného politickému byru ÚV KSČ o situaci v Polsku a Maďarsku, jejichž otázka byla součástí zasedání prezidia ÚV KSSS, kterého se 24. října 1956 zúčastnil. Ta byla projednána na ÚV KSČ, kde bylo ministru vnitra nařízeno provést opatření na československo-maďarských hranicích.⁸³ Dále bylo generálplukovníku Kratochvílovi mimo jiné uloženo plně rozvinout

⁸⁰ BÍLEK, Jiří - DUFEK, Jiří - FIDLER, Jiří - PILÁT, Vladimír - SELNER, Jaroslav - ŠLOSAR, Vladimír, *Vojenská a další opatření Československa v době povstání v Maďarsku na podzim 1956: Sborník dokumentů*, Praha 1993, s. 20-21.

⁸¹ DUFEK, Jiří – ŠLOSAR, Vladimír, *Rekonstrukce čs. vojenských opatření na čs.-maďarských hranicích*, in: *Vojenská opatření Československa v souvislosti s maďarským povstáním 1956*, Praha 1994, s. 42.

⁸² BÍLEK - DUFEK - FIDLER – PILÁT - SELNER - ŠLOSAR, c.d., s. 22-23.

⁸³ PERNES, c.d., s. 159.

zpravodajskou službu. Generálporučík Vosáhlovi bylo nařízeno dodržovat nepřetržitou pohotovost pro protivzdušnou obranu státu a letectvo.⁸⁴

Z 26. a 27. října pochází souhrn hlášení operačního důstojníka Generálního štábu československé armády. Mimo jiné se v něm uvádí, že velitel praporu v Magyarováru⁸⁵ (město bylo celý den v obležení povstalců), přešel hranici u Rusovce a požádal o pomoc dvě roty československé armády. Nebylo mu však vyhověno. Hlášení informuje, že v Komárně probíhaly manifestace, jichž se účastnilo asi 1000 osob. Hovoří se zde též o posílení obrany pohraničí (Šafárikovo, jižní Šafárikovo, Plešivec). Zpráva si také všímá toho, že v 18:20 přešla posádka v Komárně na stranu povstalců. Na stranu povstalců přestoupili pravděpodobně i pohraničníci v oblasti Šahy. Státní hranice v okolí Šahy byla proto posílena hlídkami. Na pomoc bylo povoláno 50 vojáků a důstojníků z Trnavy. Po zmocnění se Rajky postupovali povstalci s tanky směrem k Čunovu.⁸⁶ V důsledku zostření situace byl vydán rozkaz posílit jednotky v úseku Bratislava, Komárno a také v oblasti Dunaje Bratislava-Gabčíkovo, Komárno-Gabčíkovo. V prostoru Skalka na Ipľu byl zjištěn pokus cca 120 povstalců o přechod státní hranice. Jeden z nich byl zadržen a vypověděl, že chtěli pouze protestovat. Na státní hranici se od tohoto dne posílila obrana tanky.⁸⁷

Tentýž den byla zadržena skupina osob vedena Ladislavem Trpálkem, jenž připravovala na 28. říjen protikomunistickou demonstraci na Václavském náměstí.⁸⁸ Je zde patrné, že zpravodajské služby byly v pohotovosti.

Dne 29. října 1956 byla vydána Zpráva „*Zabezpečení klidu na území ČSR a státních hranic s Maďarskem*“.⁸⁹ Píše se v ní o povstaleckých tlupách ovládajících území podél státních hranic, zejména území od Miskolce po hranice s Rakouskem. Miskolc a Győr jsou zde charakterizována jako

⁸⁴ BÍLEK - DUFEK - FIDLER – PILÁT - SELNER - ŠLOSAR, c.d., s. 38-39.

⁸⁵ Patrně se jedná o Mosonmagyaróvár.

⁸⁶ Tamtéž, s. 44-48.

⁸⁷ DUFEK – ŠLOSAR, c.d., s. 45.

⁸⁸ PERNES, c.d., s. 161.

⁸⁹ DUFEK – ŠLOSAR, c.d., s. 42-43.

střediska kontrarevoluce. Dokument informuje o zesílení Pohraniční stráže a Veřejné bezpečnosti od 25. října od Bratislavy po Král. Chlmec. Bylo provedeno rozdělení státní hranice na šest úseků:

- Bratislava, Komárno
- Komárno, Šahy
- Šahy, Lučenec
- Lučenec, Plešivec
- Plešivec, Moldava
- Moldava, Král. Chlmec.

K 31. říjnu 1956 se datuje zápis z mimořádného kolegia ministra národní obrany.⁹⁰ Diskuze se týkala opatření k zesílení bojové pohotovosti vojsk. Velmi zajímavé je konstatování ministra vnitra, že „*není sporu o potřebě zesílení jednotek, ale je nutné zvážit, zda to udělat veřejně nebo dále všestranně utajeně*“. Podle této formulace se tedy povolávání vojáků dělo utajeně a vláda neměla zájem o informovanost obyvatel týkající se obrany země. To také dokazují novinové články, v nichž se o žádných opatřeních nehovoří - tisku se budu věnovat níže. Určen byl i způsob povolávání vojáků v záloze do služby - mělo se tak dít rozptýleně, jako na běžné cvičení.

Dne 2. listopadu 1956 uložilo politbyro ÚV KSČ prezidentu republiky Antonínu Zápotockému promluvit 3. listopadu ve 13 hodin v rozhlase o událostech v Egyptě a Maďarsku. Projev měl být ještě 3. listopadu v 11 hodin projednán na schůzi politického byra ÚV KSČ.⁹¹ Jeho vystoupení vyvolalo značně negativní ohlas v Maďarsku.⁹²

Dne 12. listopadu bylo na schůzi politického byra rozhodnuto zaslat dopis předsedovi maďarské revoluční dělnicko-rolnické vlády Jánosovi

⁹⁰ BÍLEK - DUFEK - FIDLER – PILÁT - SELNER - ŠLOSAR, c.d., s. 70-74.

⁹¹ Tamtéž, s. 85.

⁹² PERNES, c.d., s. 163.

Kádárovi ve znění⁹³: „Vážený soudruhu předsedo vlády, vláda Československé republiky vycházejíc ze spontánních projevů solidarity národů Československa s maďarskými pracujícími a vyhovujíc přání československého lidu poskytnout vaší dělnicko-rolnické vládě bratrskou pomoc pro maďarský lid, rozhodla, aby do Maďarské lidové republiky bylo urychleně dodáno zboží v celkové hodnotě 90 miliónů Kčs⁹⁴, a to:

mouky 5 000 t

brambor 5 000 t

masa 100 t

cementu 5 000 t

vápna 10 000 t

krytiny 325 000 m²

okenního skla 100 000 m²

kulatiny 2 000 plm⁹⁵

řeziva 3 000 m³

palivového dříví 3 600 t

léčiv v hodnotě 17,5 mil. Kčs

textilního zboží, obuvi, porcelánového nádobí, potravin aj. spotřebního zboží v hodnotě 32, 4 mil. Kčs

Dále vláda uložila ministru zahraničního obchodu, aby [...]⁹⁶ zabezpečil splnění [...] ⁹⁷ závazků Československa, vyplývajících z obchodní smlouvy s Maďarskou lidovou republikou na rok 1956. [...] ⁹⁸

⁹³ BÍLEK - DUFEK - FIDLER – PILÁT - SELNER - ŠLOSAR, c.d., s. 108-109.

⁹⁴ V poznámce uvedeno: Kromě toho byla připravena předběžně schválená potravinová pomoc, odesílaná podle příkazu ÚV KSS a KV KSS Košice. Jednalo se o tyto položky: pšeničná mouka – 20 t, cukr – 10 t, rýže 10 t, škvařené sádlo – 13 t, masové konzervy – 20 t, těstoviny – 5 t, mléčné konzervy – 5 t, dětská krupička – 2 t, máslo – 1 t, droždí – 3,5 t, sůl 30 t, mýdlo a mýdlové prášky – 3 t. Hodnota tohoto zboží přesahovala částku 0,8 mil. Kčs ve státních velkoobchodních cenách (SMC 1,9 mil. Kčs).

⁹⁵ Plnometr.

⁹⁶ V poznámce uvedeno: V dokumentu „bezpodmínečně“ přeškrtnuto rukou.

⁹⁷ V poznámce uvedeno: V dokumentu „všech“ přeškrtnuto rukou.

⁹⁸ V poznámce uvedeno: V dokumentu „ve stanovených objemech“ přeškrtnuto rukou.

Můžeme tedy doložit snahu československých představitelů pomoci Maďarskému režimu v jeho obnově.

Zajímavé jsou zprávy od československých novinářů v Budapešti, kteří v nich líčí postoj Maďarů k Čechoslovákům. Jedním z nich byl Zdeněk Hoření, který informoval o velmi negativním postoji Maďarů k československým občanům i jejich nesouhlasem s Kádárovou vládou, o čemž spravil politbyro KSČ.⁹⁹ Maďaři tvrdili, že Čechoslováci a Rusové jediní stojí proti nim, jinak jde celý svět s nimi. Velké pobouření v Maďarsku vyvolal projev prezidenta Československé republiky 3. listopadu 1956. Hoření tvrdí, že přijeli do Maďarska s československou státní vlajkou, ale hned první den poznali, že s ní nemohou operovat, tak ji raději vyměnili za vlajku Červeného kříže. Další informace pocházejí od zpravodaje ČTK Otakara Svěřčiny. Ten líčil svůj pobyt v jedné budapeštské nemocnici z důvodu náhlých bolestí. Nemocnice byla ovládána povstalcí, kteří se tu také léčili. Svěřčina uvedl, že byl prvním nemocným, jenž nebyl povstalcem. To také vzbudilo značný rozruch a všichni se na něj chodili dívat. Také léčba neprobíhala standardně. V nemocnici se veřejně poslouchala Svobodná Evropa a Hlas Ameriky.¹⁰⁰ Nálada byla silně protičeskoslovenská.

Od 17. listopadu se od mimořádných vojenských opatření začalo upouštět a přecházelo se k pohotovostním jednotkám. Vojáci se postupně přesouvali do svých posádek.¹⁰¹

Další tajný rozkaz ministra vnitra pocházel z 1. prosince 1956 a týkal se opatření na státní hranici.¹⁰² Ministr k 1. prosinci zrušil 50% pohotovost a ponechal zesílenou ochranu státní hranice s 9 hodinovou službou. Je patrné, že vedení KSČ situaci nepodceňovalo ani po potlačení povstání v Maďarsku.

⁹⁹ MADRY, Jiří, *Reflexe Maďarského povstání v jednání ústředních politických orgánů Československa*, in: Vojenská opatření Československa v souvislosti s maďarským povstáním 1956, Praha 1994, s. 32.

¹⁰⁰ BÍLEK - DUFEK - FIDLER – PILÁT - SELNER - ŠLOSAR, c.d., s. 114-116.

¹⁰¹ DUFEK – ŠLOSAR, c.d., s. 51.

¹⁰² BÍLEK - DUFEK - FIDLER – PILÁT - SELNER - ŠLOSAR, c.d., s. 119.

2. Tisk

2.1. Československý tisk

2.1.1. Rudé právo

Rudé právo byl deník Komunistické strany Československa, který režim využíval ke své propagandě. Vzniklo roku 1920 po rozkolu uvnitř sociální demokracie, kdy se oddělilo od Práva lidu – poprvé vyšlo 21. září 1920. Prvním šéfredaktorem se stal Bohumil Šmeral. Za druhé světové války vycházelo v ilegilitě. Cílem byla propagace komunistické strany, idealizace Sovětského svazu; sloužilo také jako pomocná ruka KSČ při likvidaci nepohodlných lidí. Po roce 1960 vycházelo vedle komunistického deníku Pravda také slovensky. Posledním komunistickým šéfredaktorem byl Zdeněk Hoření.

2.1.1.1. Co se lidé dočetli v Rudém právu o maďarských událostech?

Rudé právo o situaci v Maďarsku i Polsku informovalo, přičemž události v Polsku časem ustupovaly do pozadí. Po vypuknutí Suezské krize se zprávy o dění v Maďarsku v Rudém právu objevovaly méně.

První zmínka o situaci v Maďarsku se v Rudém právu objevila ve čtvrtek 25. října 1956. Článek s názvem *Vážné události v Maďarsku* a podtitulem *Kontrarevoluční živly vyvolaly krvavé nepokoje* informoval o událostech z 23. října v odpoledních a večerních hodinách, které měly za následek ztráty na životech. Podle autora nepokoje inspirovaly „kontrarevoluční živly“, jež se pokusily rozvrátit lidově demokratické zřízení Maďarska. Tyto „kontrarevoluční bandy“ se podle Rudého práva dařilo úspěšně likvidovat. Dle budapešťského rozhlasu většina povstalců složila zbraně a dělníci ve velkých závodech vytvořili ozbrojené oddíly na obranu továren. Pokračování na čtvrté straně podávalo zprávu o večerním

vystoupení Ernö Geröa z 23. října a shrnovalo obsah jeho projevu, který byl dle Rudého práva přijat s uspokojením. Dále oznamoval složení nové vlády, kdy dosavadního premiéra Hegedüse nahradil Imre Nagy. Nový kabinet poté vyhlásil stanné právo, neboť chtěl zabránit řádění vzbouřenců a požádal o pomoc při obnovování pořádku Sovětský svaz, jenž na základě Varšavské smlouvy disponoval jednotkami v Maďarsku. Článek pokračoval hodnocením situace z 24. října. Seznamoval občany s gestem Imre Nagye, jenž oznámil, že ti, kteří v nejbližších hodinách složí zbraně, nebudou postaveni před soud. Dále zdůraznil, že „dělnická třída“ Maďarska stojí pevně za lidově demokratickým zřízením v zemi.¹⁰³

Již v tomto prvním článku se Rudé právo dopustilo několika polopravd. Pro povstalce se užívalo označení „kontrarevoluční bandy, živly...“ První velkou lží bylo hodnocení projevu E. Geröa, jenž byl občany přijat, podle Rudého práva, s uspokojením. Národ jeho řeč pobouřila a Gerö k uklidnění situace nepřispěl. Můžeme též polemizovat o údajném úspěšném „likvidování kontrarevolučních band“ a dobrovolném skládání zbraní. Nepravděpodobné se zdá být, že by se povstalci samovolně vzdávali na počátku revoluce. Cílem pisatele byla ukázka „tolerance“ komunistického režimu v Maďarsku. Rovněž neopomenutí zdůraznění žádosti Maďarska o pomoc určené Sovětskému svazu bylo cíleným tahem. Vše se podřizovalo ideologické propagandě komunismu.¹⁰⁴

Pozornost Rudého práva k Maďarsku se obracela také 26. října. V záhlaví novin byl umístěn článek *K událostem v Maďarsku*. Píše se v něm,

¹⁰³ Rudé právo, *Vážné události v Maďarsku*, 25.10.1956.

¹⁰⁴ Komunistická strana Československa aktivně využívala všechny dostupné prostředky propagandy k ideologickému působení na občany Československa i dalších států. Cílem KSČ bylo především obhájit politiku KSČ a propagovat výhody socialistického zřízení, ukázat československým občanům život v kapitalistických státech s důrazem na jeho negativní stránky (nezaměstnanost, stávky, kriminalita, špatné sociální poměry některých vrstev) spolu s potlačením informací o oblastech, ve kterých se nebyl schopen Východní blok vyrovnat Západu (zásobování, životní úroveň apod.). V případě socialistických zemí byl postup samozřejmě opačný. KSČ také důsledně bránila pronikání všech informací, které nepodporovaly její ideologii a způsob „vidění světa“. Nedílnou součástí ideologické propagandy byla také propagace výhod socialistického zřízení v západním světě.

že tato akce „byla po dlouhou dobu připravována a podporována silami zahraniční reakce, jež systematicky podněcovala kontrarevoluční živly proti lidové vládě v Maďarsku“.¹⁰⁵ Dále podával zprávu o pomoci sovětských jednotek a neopomněl zdůraznit, že se tak stalo na žádost maďarské vlády. Ve zkratce líčil projev Jánose Kádára z 24. října a také změny ve vedení Maďarské strany pracujících.¹⁰⁶

Započala též vlna agitací, jež se v Rudém právu objevovaly. Čtenáři se vštěpovalo, že za situací v Maďarsku stojí pouze Západ a nikdo jiný, muselo být jasné, kdo je „špatný“ a kdo „dobrý“. Rudé právo upozorňovalo na důsledky náznaků takového jednání v Československu. Uvádělo též rezoluce studentů, vědeckých pracovníků i dělníků na podporu maďarského obyvatelstva. Ty se objevovaly i v následujících dnech, a to ve větším množství. Nezaujatý čtenář si nemůže nevšimnout, že si jsou velmi podobné. Cílem této strategie bylo vyvolat v lidech pocit opovržení vůči povstalcům a snahu očernit Západ. Lidé si měli bezesporu uvědomit důsledky, jež by pro ně plynuly, pokud by se o podobné nepokoje pokusili v Československu.

Následující dva dny se sdělení nesla ve stejném duchu. O střelbě do demonstrantů na Kossuthově náměstí se v Rudém právu taktně pomlčelo. Dne 29. října byla vydána zpráva ze zasedání Rady bezpečnosti týkající se rozhodnutí o projednávání situace v Maďarsku. Dne 30. října 1956 Rudé právo na hlavní straně otisklo tři dopisy určené ÚV Maďarské strany pracujících, vládě Maďarské lidové republiky a ÚV Vlastenecké lidové fronty Maďarské lidové republiky. Všechny dopisy měly stejný motiv. Objevovalo se v nich vyjádření podpory maďarskému lidu i vládě a přání všeho dobrého na upevňování cesty k socialismu. Daleko významnější bylo ovšem oznámení týkající se schválení prodiskutování otázky Maďarska na půdě OSN. Autor kritizoval Radu bezpečnosti a odvolával se na Chartu OSN, podle níž dojde v případě rozpravy o situaci v Maďarsku v Radě bezpečnosti k porušení

¹⁰⁵ Rudé právo, *K událostem v Maďarsku*, 26.10.1956.

¹⁰⁶ Rudé právo, *K událostem v Maďarsku*, 26.10.1956.

svrchovanosti Maďarska.¹⁰⁷ Další článek informoval o odročení tohoto jednání.¹⁰⁸

Je zřejmé, proč Rudé právo nenapsalo ani řádku o střelbě do demonstrantů na Kossuthově náměstí, ale měla by tato zpráva nějaký zásadní význam pro dění v Československu a na myšlení občanů? I přes to, že všechny články o povstalcích mluvily jako o ničiteli socialismu, přátelích Západu, imperialistech... můžeme soudit, že někteří lidé v Československu s vzbuřenci sympatizovali nebo je minimálně neodsuzovali. Výše byla zmíněna snaha o poslech zahraničního rozhlasu, z čehož je patrné, že někteří občané měli objektivní, nezkreslené informace a tudíž o této střelbě věděli. Žádné akce proti režimu se však nekonaly.

Dne 31. října 1956 vyšla na titulní straně Rudého práva deklarace vlády SSSR. Krom jiného vysvětlovala vstup sovětských vojsk do Maďarské lidové republiky. Končila prohlášením vztahujícím se k Maďarsku.¹⁰⁹ Další zpráva podávala informace o rozhlasovém projevu Imre Nagye a dalších členů vlády o tom, co událostem posledních dní předcházelo. O povstalcích se hovořilo jako o „fašistech a horthyovcích“.¹¹⁰ Další informace ohledně Maďarska hovořily o dodávkách léků z Československa nebo podpoře vyjadřované maďarské vládě.

Je patrné, že Českoslovenští občané museli nabýt vědomí, že Sovětský svaz nevstoupil do Maďarska ze své libovůle, ale opět se zdůrazňovalo, že byl o pomoc požádán. Sovětský svaz si nemohl dovolit vyvolat pochyby o svých krocích v satelitech,¹¹¹ neboť to by mohlo vést k oslabení jeho dominantního postavení a tudíž k možným sporům. K obdivu Sovětského svazu se Rudé právo uchýlilo i v dalších dnech. Nikdo o něm a ani o jednotě Východního bloku nesměl pochybovat.

¹⁰⁷ Rudé právo, *Provokace narušovatelů Charty OSN*, 30.10.1956.

¹⁰⁸ Rudé právo, *Ze zasedání rady bezpečnosti*, 30.10.1956.

¹⁰⁹ Rudé právo, *Deklarace vlády SSSR o základech rozvoje a dalšího upevnění přátelství a spolupráce mezi Sovětským svazem a ostatními socialistickými státy*, 31.10.1956.

¹¹⁰ Rudé právo, *Vývoj událostí v Maďarsku*, 31.10.1956.

¹¹¹ Formálně samostatný, ale politicky a ekonomicky podřízený stát.

Ve čtvrtek 1. listopadu 1956 reagovalo Rudé právo na Deklaraci vlády SSSR otisknuté předchozí den. Pěla se zde chvála na Sovětský svaz, zdůrazňovalo se přátelství s ním a nutnost semknutí všech socialistických zemí, aby se zamezilo takovým útokům jako v Maďarsku.¹¹² Následující oznámení se týkalo návratu občanů Československé republiky z Maďarska, kteří zde v době nepokojů pobývali jako turisté nebo zástupci delegací.¹¹³ Rudé právo opět psalo o situaci v Maďarsku, o obnově starých stran, dosazení kardinála Mindszentyho do funkce arcibiskupa nebo o pronikání fašistické organizace „Šípové kříže“ do země a připojení jejich příslušníků k povstalcům.¹¹⁴ Situace v Maďarsku byla líčena v podobném duchu i dále.¹¹⁵

Rudé právo považovalo za nutné zmínit fakt, že v době povstání byli v Maďarsku také občané Československa, kterých se povstání osobně dotklo. Cílem tohoto bylo uvědomění si hrůzy chování vzbouřenců, ale jistě i vědomí, že pokud se událost začne dotýkat přímo občanů Československa, působí to daleko více na city lidí, jenž si snáze uvědomí vážnost situace a odsoudí chování revolucionářů.

Významnou úlohu v psaní agitačních článků hrál Čestmír Suchý,¹¹⁶ jemuž se jeho výroky podařilo mezi občany Československa vyvolat obavy o udržení klidu v zemi. Byl velmi útočný.

Dne 2. listopadu se Rudé právo opět zabývalo situací v Maďarsku. Informovalo o další změně ve vládě, o vypovězení Varšavské smlouvy ze strany Maďarska nebo o návratu Pavla Eszterházyho, který byl po roce 1945

¹¹² Rudé právo, *Dokument zásadního významu*, 1.11.1956.

¹¹³ Rudé právo, *Čs. občané se vracejí z Maďarska*, 1.11.1956.

¹¹⁴ Rudé právo, *Zpráva o situaci v Maďarsku. Fašistické živly se aktivisují. Reakční vojenská klika se dere k moci*, 1.11.1956.

¹¹⁵ Rudé právo, *Tragické dny Maďarska*, 1.11.1956.

¹¹⁶ Čestmír Suchý začínal v sociálně demokratickém zpravodaji Stráž severu, odkud v roce 1946 odešel do Rudého práva. Pak působil jako šéfredaktor časopisu pro Afriku a krátce před Pražským jarem se stal zástupcem vedoucího Redakce mezinárodního života v Českém rozhlasu. V roce 1968 se podílel na boji proti okupantům, za což byl vyloučen ze strany a nesměl ani pokračovat v práci novináře. Až do listopadu 1989 tak působil v různých dělnických profesích. Byl jedním z prvních signatářů Charty 77.

odsouzen na 15 let vězení za podporu fašistického režimu.¹¹⁷ Rudé právo označilo tyto události jako „tristní“. Další zpráva se věnovala bělehradským novinám Borba, jež psala o protisocialistických elementech, mezi nimiž hrají klíčovou roli klerikální a reakční elementy a stoupenci horthyovců.¹¹⁸ Rudé právo zde nejspíše chtělo poukázat na odsouzení povstání v dalším socialistickém státě a upozornit tak na jednotu satelitů projevovanou podporou Sovětského svazu. Ve skutečnosti Borba nenapsala nic jiného než ostatní komunistické deníky.

Dne 4. listopadu 1956 Rudé právo otisklo projev prezidenta Antonína Zápotockého, přednesený v rozhlase 3. listopadu. Zápotocký konstatoval, že „v Maďarsku řádí kontrarevoluce, která rozpoutala fašistický bílý teror proti pracujícimu lidu“ a „ruce kontrarevoluce jsou pošpiněny krví tisíců povražděných dělníků a prostých lidí“. Toto tvrzení mělo v lidech vyvolat opětovný dojem, že vzbouřenci vraždí všechny občany bez rozdílu. Prezident hovořil o stahování reakčních živlů, válečných zločinců, grófů, fašistů a emigrantů ze Západu do Maďarska. Věnoval se také obnově starých politických stran, které podle něj měly rozdělit lid do nepřátelských skupin. Zmiňoval francouzský list Le Monde, který podle něj situaci odsuzoval a přirovnával ji k horthyovskému teroru. V závěru upřel pozornost na Československo. Podle Zápotockého se i v Československu objevila snaha „špionážních band“ rozvrátit republiku, ale nepovedlo se to, protože československý lid stál pevně za KSČ, která zaměřila své úsilí na rozvoj a rozkvět země. Nepřekvapuje, že se Zápotocký snažil vychválit KSČ a „servírovat“ lidem úspěchy strany; nenechával čtenáře na pochybách, že KSČ je nejlepší možná strana ve vedení republiky.¹¹⁹

¹¹⁷ Rudé právo, *Zpráva o situaci v Maďarsku. Gróf Eszterházy v Budapešti. Síly proti obnově kapitalismu se aktivisují. Další změna ve vládě. Maďarská vláda ustupuje reakčním silám*, 2.11.1956.

¹¹⁸ Rudé právo, *Borba varuje: V Maďarsku zdvihají hlavu různé protisocialistické síly*, 2.11.1956.

¹¹⁹ Rudé právo, *V pevné jednotě půjdeme dále cestou socialismu*, 4.11.1956.

Informace o situaci v Maďarsku se objevily na šesté straně. Kromě zpráv o pokračujících bojích se Rudé právo věnovalo kritice Malletera, nového ministra obrany, neboť podle Rudého práva patřili povstalci k jeho lidem. Poslední odstavec byl věnován nové vládě.¹²⁰

Dne 5. listopadu se stala hlavní informací zpráva o konci povstání, nové vládě J. Kádára a obnově klidu a pořádku. Popisovala složení nové vlády a zároveň vysvětlovala, že v zájmu lidu a klidu v zemi požádala Maďarská revoluční dělnicko-rolnická vláda o pomoc při likvidaci temných kontrarevolučních živlů sovětskou armádou.¹²¹ Dále vyjadřovala radost občanů Československa z porážky povstalců v Maďarsku. Rudé právo otisklo i program nové vlády a představilo její členy, stejně jako dopis maďarskému lidu, kde A. Aprő, J. Kádár, I. Koss a F. Münnich prohlašovali, že i když byli dříve členy vlády Nagyho, k 1. listopadu s ní ukončili styky. Poslední článek z tohoto dne věnovaný Maďarsku citoval francouzskou Komunistickou stranu, která povstání také odsuzovala.¹²²

I v dalších dnech se Rudé právo věnovalo maďarským událostem. Objevovaly se rekapitulace událostí, výčty „řádění povstalců“ – obzvláště se zmiňovaly počty obětí. Více se objevovaly zprávy o humanitární pomoci a organizování různých sbírek pro Maďarsko.

Je pochopitelné, že se hlavním tématem staly počty obětí a rekapitulace „běsnění“ vzbouřenců, neboť se představitelé režimu obávali podobné situace v Československu. Nemohli dopustit, aby došlo k vzbouření občanů, ať už z obavy o udržení vlivu v republice nebo reakce Sovětského svazu.

¹²⁰ Rudé právo, *Zpráva o situaci v Maďarsku*, 4.11.1956.

¹²¹ Rudé právo, *Maďarský pracující lid zvítězil nad kontrarevolucí*, 5.11.1956.

¹²² Rudé právo, *Francouzská KS k událostem v Maďarsku*, 4.11.1956.

2.1.2. Cesta míru

Cesta míru byl liberecký týdeník Krajského výboru KSČ, který vznikl 29. února 1952 z původního deníku Stráž severu, vycházejícího do té doby od roku 1945.

2.1.2.1. Co se lidé dočetli v Cestě míru?

První zpráva zabývající se povstáním v Maďarsku vyšla 26. října 1956 pod názvem „Ještě rozhodněji vpřed!“ Článek byl velice rozsáhlý a o povstalcích se vyjadřoval jako o „kontrarevolučních živlech“. Autor se je snažil vylíčit jako vrahy a žháře. Dále vysvětloval, že za vším stojí „zahraniční imperialisté“, kteří prostřednictvím svých „agentů“ usilují o „rozvrácení výstavby hospodářství“. Následovala chvála Komunistické strany a hanění Západu. Celou tuto pasáž uzavřel větou: *„Jdeme směle vpřed, vedeni naší rodnou Komunistickou stranou Československa, podporováni celým táborem socialismu a míru, v čele se Sovětským svazem.“* Poté se věnoval pracujícím a jejich názorům na povstání v Maďarsku – pracující věřili, že se „maďarský lid dokáže vypořádat s rozvracečskými živly“. Celý text končil myšlenkou z rezolucí zasílaných na výbory KSČ. *„Všechny pokusy našich nepřátel o jakékoliv narušení života a práce našeho lidu narazí na pevnou zed’ – jednotu naší strany a všech pracujících.“*¹²³

Pisatel se zde snažil vyzdvihnout především zásluhy Komunistické strany, ale informace o průběhu povstání, tak jako i v dalších článcích tohoto periodika, zde hledat nemůžeme. Stejně jako v Rudém právu šlo především o napadání povstalců a Západu. Je celkem pochopitelné, že se zde neuváděly zprávy o průběhu bojů v Budapešti, neboť se jednalo o týdeník patřící KSČ a tudíž v rámci propagandy komunismu nebylo účelné toto zveřejňovat.

¹²³ Cesta míru, *Ještě rozhodněji vpřed!*, 26.10.1956.

Dne 30. října 1956 Cesta míru podávala informace o německých občanech na Liberecku, kteří odsuzovali události v Maďarsku, a zdůrazňovala, že všichni občané republiky (Češi, Němci, Slováci) stáli pevně za Sovětským svazem.¹²⁴

O tomto tvrzení se dá jistě polemizovat. Byli opravdu všichni přesvědčeni o správném vedení Sovětského svazu? Výše již bylo zmíněno, že i v Československu byly snahy několika skupin lidí o vzepření se režimu. Tyto pokusy však byly potlačeny. Z tohoto důvodu je patrné, že všichni občané spokojeni nebyli a tvrzení autora bylo pouze účelové.

Následující článek informoval o nově vstupujících do Komunistické strany, kteří se tak rozhodli pod vlivem maďarských událostí.¹²⁵ Poslední příspěvek tohoto dne se věnoval buržoazii a její snaze zmařit klidný vývoj socialistické revoluce. Bylo zdůrazněno též opovržení, jež vyjádřili lidé vůči povstalcům v Maďarsku.¹²⁶

Další zprávy jsou z 2. listopadu 1956. První se věnovala ujištění pracovníků, že budou v neustálém styku s lidmi na pracovištích střežit a upevňovat jednotu strany, neboť podle autora si všichni uvědomili, že k událostem v Maďarsku došlo kvůli nejednotnosti vedení Maďarské strany pracujících a dělnické třídy.¹²⁷ Dále Cesta míru referovala o schůzi zaměstnanců závodu Lustry v Kamenickém Šenově, na níž přijali rezoluci, vyjadřující solidaritu s pracujícími v Maďarsku v boji proti kontrarevoluci.¹²⁸

Dne 6. listopadu 1956 bylo publikováno také několik článků vztahujících se k Maďarsku. První s názvem Resoluce vyjadřoval podporu pracujícím v Maďarsku.¹²⁹ Na něj navazoval další, informující o připojení se obyvatel Chrastavy k rezoluci a tedy podpoře Maďarů.¹³⁰ Stejně tak se podle

¹²⁴ Cesta míru, *Nikdy nedopustíme*, 30.10.1956.

¹²⁵ Cesta míru, *Vstupují do strany*, 30.10.1956.

¹²⁶ Cesta míru, *Pevně a jednotně*, 30.10.1956.

¹²⁷ Cesta míru, *Ústřednímu výboru KSČ a vládě republiky Československé*, 2.11.1956.

¹²⁸ Cesta míru, *Nikdy kapitalismus*, 2.11.1956.

¹²⁹ Cesta míru, *Resoluce*, 6.11.1956.

¹³⁰ Cesta míru, *Podpoříme maďarský lid*, 6.11.1956.

dalšího článku zachovali zaměstnanci Severočeských tiskáren, kteří uspořádali pro maďarský lid nedělní směnu a její výtěžek mu věnovali.¹³¹ V libereckém závodě Poživatiny se sice mimořádná sbírka nekonala, ale podnik věnoval vagon cukru maďarským dětem.¹³²

V dalších dnech probíhalo vše ve stejném duchu. Stále se informovalo o podpoře Čechoslováků Maďarsku. Dne 9. listopadu 1956 byla revoluce přirovnána k fašistickému puči, a to v článku Chybná kalkulace.¹³³ Stalo se tak vůbec poprvé, kdy se Cesta míru uchýlila k tak ostrým slovům. Tím ovšem veškerá drsná přirovnání končila a články se opět vracely k informacím o pomoci.

Je patrné, že Cesta míru jako regionální týdeník věnovala pozornost spíše reakcím občanů, než informacím o průběhu povstání, které by ovšem byly zcela jistě zkreslené a podřízené ideologické propagandě. Čtenáři by se pravdu stejně nedozvěděli. Ze zpráv, které Cesta míru uveřejňovala je, stejně jako v ostatních novinách, vidět snaha očernit vzbouřence a Západ, zdůraznit přátelství se Sovětským svazem a ospravedlňovat jeho jednání, ale hlavně upozorňovat na ochotu pracujících, jež pomáhali Maďarsku, ať už sbírkami nebo mimořádnými směnami.

¹³¹ Cesta míru, *Dnes rozhodují skutky*, 6.11.1956.

¹³² Cesta míru, *Vagon cukru maďarským dětem*, 6.11.1956.

¹³³ Cesta míru, *Chybná kalkulace*, 9.11.1956.

2.2. Polský tisk

2.2.1. Trybuna ludu

Deník vzniklý roku 1948 sloučením Glosu ludu a Robotnika byl stejně jako Rudé právo podřízen komunistické straně, využívaný k propagandě a uveřejňované informace v něm nebyly kriticky hodnoceny. Od sedmdesátých let 20. století jeho hlavní úloha (prezentace stanovisek Polské Komunistické strany, kampaň proti třídním nepřátelům, podpora politiky komunistické strany) poklesla, neboť ji z větší části přebrala televize. V roce 1990 byla oficiálně zrušena.

2.2.1.1. Co se lidé dočetli v Trybuně ludu?

Trybuna ludu informovala o nepokojích v Maďarsku již 24. října 1956. Zpráva nebyla nijak dlouhá, ale podávala čtenáři stručné informace o celkovém dění v Maďarsku.¹³⁴

Dne 25. října 1956 se polští čtenáři dozvěděli, že I. Nagy byl zvolen novým předsedou vlády a dosavadní premiér A. Hegedüs byl jmenován do funkce prvního zástupce premiéra.¹³⁵

Následující článek rozebíral dění v Budapešti. Bylo sděleno, že nepokoje vyvolaly kontrarevoluční elementy, v bojích byli lidé raněni i zabiti, že podle zpráv ze středy večer byla situace zvládnuta a v Budapešti byl klid. Konec se věnoval vystoupení I. Nagye v rozhlase 24. října.¹³⁶

Dne 26. října noviny informovaly o klidu v Budapešti ve čtvrtek (25. října) před polednem. Důkazem toho měly být již otevřené obchody. Buřiči byli podle tohoto periodika poraženi díky ráznému zásahu policie

¹³⁴ Trybuna ludu, *Manifestacje w Budapeszcie*, 24.10.1956.

¹³⁵ Trybuna ludu, *Imre Nagy premierem rządu węgierskiego*, 25.10.1956.

¹³⁶ Trybuna ludu, *Po zamieszkach w Budapeszcie*, 25.10.1956.

a armády. Noviny se krátce zmiňovaly i o J. Kádárovi, který se stal prvním tajemníkem ÚV Maďarské strany pracujících.¹³⁷

Trybuna ludu se dopouštěla lží a polopravd stejně jako Rudé právo. Jak mohla označit situaci za zvládnutou, když nepokoje stále probíhaly? Zcela jistě se jednalo o účelové informace, jež měly v lidech vyvolat pocit, že maďarská vláda situaci zvládá.

O den později byla pozornost věnována deklaraci ÚV Maďarské strany pracujících o principech vytvoření nové vlády. Dále se reprodukovaly články maďarských novin.¹³⁸

Dne 28. října 1956 se lidé dočetli, že povstalci v některých částech mají obsazeny různé objekty a neskládají zbraně. Následovaly zprávy o bojích vzbouřenců, jež měly politický charakter a podle Trybuny ludu neměli povstalci jednotné vedení. Deník informoval o zákazu vycházení, obsahu Deklarace ÚV Maďarské strany pracujících nebo o gestu maďarské vlády, která garantovala tomu, kdo složí zbraně do 22:00 dne 26. října 1956, že nebude stíhán. Poslední zpráva se týkala požadavku svolání Rady bezpečnosti ze strany USA, Anglie a Francie kvůli situaci v Maďarsku.¹³⁹ Článek též čtenáře seznamoval se složením nové vlády.¹⁴⁰

Ani v Trybuně ludu se čtenáři nedozvěděli o událostech na Kossuthově náměstí. Ovšem v případě polských občanů by tato informace mohla vzbudit touhu po opětovném pokusu o povstání jako v červnu téhož roku v Poznani. To mohlo být jedním z důvodů, proč toto bylo zamlčeno.

Dne 29. října 1956 otiskla Trybuna ludu dopis W. Gomuľky a J. Grankiewiczze adresovaný J. Kádárovi a I. Nagyovi. Polští představitelé v něm vyjadřovali podporu maďarskému lidu.¹⁴¹ Dále se o povstání psalo jako o kontrarevolučním a fašistickým hnutí. Bylo zveřejněno usnesení

¹³⁷ Trybuna ludu, *Budapeszt wraca do normalnego zycia*, 26.10.1956.

¹³⁸ Trybuna ludu, *Sytuacja na Wegrzech*, 27.10.1956.

¹³⁹ Trybuna ludu, *Sytuacja na Wegrzech*, 28.10.1956.

¹⁴⁰ Trybuna ludu, *Sklad nowego rządu*, 28.10.1956.

¹⁴¹ Trybuna ludu, *Apel Komitetu Centralnego PZPR do braci Węgrów*, 29.10.1956.

ÚV Maďarské strany pracujících a oznámeno, že z předsednictva strany byl vyloučen Gerö a lidé spjatí se starou politikou.¹⁴² Objevila se zde informace o pomoci Maďarsku od Poláků. Na pomoc se odeslalo 2800 kg léků a noviny informovaly také o dodávkách krve od lidí, kteří chodili na odběry do Varšavského hematologického ústavu a Stanice krevního dárce.¹⁴³

Další článek se věnoval nedělnímu vystoupení I. Nagye v rozhlase.¹⁴⁴ Následovala informace o projednávání situace v Maďarsku Radou bezpečnosti. Zde vystoupil dr. Kos a upozornil, že vměšování se Rady bezpečnosti do situace v Maďarsku je protiprávní.¹⁴⁵

Je zřejmé, že pokud by se situace Maďarska projednávala na půdě Rady bezpečnosti, bylo by ohroženo výsadní postavení Sovětského svazu, proto bylo nutné tomuto kroku zabránit.

Dne 30. října 1956 Trybuna ludu informovala o výzvě revolučních výborů největších maďarských továren k složení zbraní, dále o povstalcích v Miskolci, kteří žádali zatčení E. Geröa a jeho spolupracovníků pro zradu a o přejmenování názvů všeho, co neslo jméno Stalina.¹⁴⁶

Zde je jasně vidět, že situace v Polsku byla jiná než v Československu. Československý tisk si nemohl dovolit napsat o požadavku povstalců na přejmenování názvů spjatých se Stalinem. V Polsku byla však atmosféra po červnovém povstání uvolněnější.

Poslední říjnový den Trybuna ludu přinesla zprávu o opouštění Budapešti sovětskými vojsky. Psala, že situace v Budapešti je konsolidována, ale celkově v Maďarsku stále ještě komplikovaná. Zmínila vznik maďarských novin Szabad Magyarorszag, které vedl budapešťský výbor revolucionářů.¹⁴⁷ Lidé byli opět informováni o humanitární podpoře pro

¹⁴² Trybuna ludu, *W Budapeszcie milkna strzaly*, 29.10.1956.

¹⁴³ Trybuna ludu, *Trzy transporty leków wysłano z Polski do Budapesztu*, 29.10.1956.

¹⁴⁴ Trybuna ludu, *Przemówienie radiowe premiera Nagy'ego*, 29.10.1956.

¹⁴⁵ Trybuna ludu, *Rada bezpieczeństwa przystąpiła do omawiania sytuacji na Węgrzech*, 29.10.1956.

¹⁴⁶ Trybuna ludu, *Sytuacja na Węgrzech*, 30.10.1956.

¹⁴⁷ Trybuna ludu, *Sytuacja na Węgrzech*, 31.10.1956.

Maďarsko, objevila se zpráva o pomoci Maďarů žijících v Polsku a o četných rezolucích zasílaných do redakce na podporu Maďarů.¹⁴⁸

Opět tu můžeme vidět výraznou odlišnost od československého tisku. Rudé právo vznik novin patřících revolucionářům nepovažovalo za nutné uvádět. Zmínky o rezolucích se však u obou periodik shodovaly.

Ve čtvrtek 1. listopadu 1956 přinesly noviny zprávu o přerušení bojů a opuštění Budapešti sovětskými vojsky. Na základě toho se znovu otevřely obchody. Psalo se zde o značném počtu mrtvých a tisíců raněných.¹⁴⁹ Zbylé články se věnovaly pomoci Maďarsku.

Dne 2. listopadu 1956 byla otištěna zásadní informace o vypovězení Varšavské smlouvy ze strany Maďarska a o novém postupu sovětských vojsk do Maďarska. Zmiňovalo se důrazné ohrazení I. Nagye, který žádal stažení všech vojsk a ohlásil neutralitu země.¹⁵⁰

I tady řekla Trybuna ludu více než Rudé právo. To sice o vypovězení Varšavské smlouvy napsalo, ale o novém postupu sovětských vojsk mlčelo. Je patrné, že Trybuna ludu si toto mohla dovolit, neboť Polsko mělo po červnovém povstání výhodnější pozici než Československo.

V sobotu 3. listopadu vyšlo zásadní oznámení o dohodě mezi Maďarskem a Sovětským svazem o vytvoření komise k projednání stažení sovětských vojsk z Maďarska. Píše se také, že Budapešť se vrací do normálního života a poprvé se zde hovoří o povstalcích jako o lidech Horthyho.¹⁵¹

Zde je možné pozorovat vůbec poprvé výraznější slovní útok vůči povstalcům. Československé noviny útočily již od prvních dnů, Trybuna ludu však až ve dnech posledních a nevyužívala tak ostrých výrazů. To mohlo mít souvislost s obavou o opětovné vypuknutí nepokojů v Polsku.

¹⁴⁸ Trybuna ludu, *Odezwa obywateli węgierskich zamieszkanych w Polsce*, 31.10.1956.

¹⁴⁹ Trybuna ludu, *W Budapeszcie ustalą walkę*, 1.11.1956.

¹⁵⁰ Trybuna ludu, *Nowe oddziały radzieckie wkraczają na Węgry*, 2.11.1956.

¹⁵¹ Trybuna ludu, *Węgry uzgodniły z ZSRR kwestie utworzenia komisji dla omówienia sprawy wycofania wojsk radzieckich*, 3.11.1956.

Dne 4. listopadu 1956 byla veřejnost informována o sobotním jednání mezi zástupci Maďarska a Sovětského svazu, o novém složení vlády, jejímiž členy byli zástupci více politických stran.¹⁵² Jako každý den byli lidé seznámeni se stavem humanitární pomoci určené Maďarsku.

V pondělí 5. listopadu 1956 přinášela Trybuna ludu zásadní zprávy. Informovala občany o vytvoření nové vlády J. Kádára a jejím složení, o tom, že někteří povstalci přecházeli na stranu Kádára, o opětovném vstupu sovětských vojsk do Maďarska. Dále se psalo o výzvě maďarské vlády, která žádala občany, aby sebrali síly k poražení reakčních spiklenců, bývalých Horthyho důstojníků, jež sloužili Hitlerovi.¹⁵³ Nemůžeme si nevšimnout snahy ovlivnit veřejné mínění pomocí přirovnání k v historii nechvalně proslulým osobnostem.

V dalších člancích se lidé mohli dočíst o projednávání situace v Maďarsku na půdě Rady bezpečnosti a požadavku stáhnutí všech žádostí I. Nagyho ze strany Maďarského revolučního výboru pracujících. Byl uveřejněn program nové vlády a také dopis představitelů nového kabinetu, kde vysvětlují, proč svrhli Nagyho – podle nich se dostal pod reakční vliv.

Významnější zpráva byla otištěna 9. listopadu a týkala se informace o stále pokračujících bojích v některých částech Budapešti. Zbylé dny podávaly noviny zprávy o uklidňování situace, ale hlavně o humanitární pomoci z okolních zemí.

¹⁵² Trybuna ludu, *Rozmowy w sprawie wycofania wojsk radzieckich z Weger*, 4.11.1956.

¹⁵³ Trybuna ludu, *Zwrot w sytuacji na Wegrzech*, 5.11.1956.

2.3. Německý tisk

2.3.1. Neues Deutschland

Neues Deutschland byl německý národní deník se zaměřením na východoněmecké čtenáře. Od roku 1946 do roku 1989 sloužil jako ústřední orgán Sjednocené socialistické strany (SED). První číslo vyšlo 23. dubna 1946 a nahradilo Das Volk a Deutsche Volkszeitung. Noviny tvořily jeden z nejdůležitějších nástrojů propagandy. Od jiných východoněmeckých novin se Neues Deutschland odlišoval většími rozměry a nadprůměrnou kvalitou tisku i papíru.

2.3.1.1. Co se lidé dočetli v Neues Deutschland?

První článek se maďarským událostem věnoval 25. října 1956 a čtenáře informoval o poraženém středečním (24. října) pokusu o převrat v Budapešti. Povstalce zde tisk charakterizoval jako fašistické bandy, které se ozbrojily, a proto musel vzít pracující lid do rukou zbraně a jít chránit lidově-demokratický výdobytek před kontrarevolučními útoky. Článek také zmiňoval změny v Maďarské vládě, kdy se premiérem stal I. Nagy, 1. tajemníkem Maďarské strany pracujících E. Gerö a A. Hegedüs 1. náměstkem premiéra. Zdůrazňoval, že proti kontrarevoluci zasáhla sovětská vojska, ovšem na základě požadavku maďarské vlády v rámci Varšavské smlouvy. Pokus o převrat si vyžádal nespočet mrtvých, přerušení letecké, vlakové dopravy a telefonického spojení.¹⁵⁴ Zde je uvedena první lež – povstání nebylo poraženo, ale boje pokračovaly i v dalších dnech.

Pozornost se soustředila na přirovnání maďarských událostí k Polsku – Neues Deutschland tvrdí, že v obou případech šlo o snahu vyvolat puč, aby se tyto bratrské země vymanily ze socialistického tábora. Za vším údajně stálo úsilí imperialistů, k němuž přispěly hospodářské problémy a politické střety. Tyto snahy však utrpěly zdrcující porážku. Autor úvah

¹⁵⁴ Neues Deutschland, *Ungarn schlägt Kontrarevolution nieder*, 25.10.1956.

neopomněl vyzdvihnout přátelské vztahy Polska se Sovětským svazem a ostatními lidově-demokratickými zeměmi.

Neues Deutschland jako jediné noviny srovnávaly maďarské povstání s polským. Je jasné, že Trybuna ludu hodnotit nechtěla, aby nejitřila emoce, ale Rudé právo konfrontovat mohlo a neudělalo to. Důvodem mohla být větší podřízenost Sovětskému svazu než v případě Německa.

Dále se uvádělo, že za vším stáli zahraniční imperialisté, kteří se za pomoci kontrarevolučních elementů snažili o ozbrojený puč proti lidu socialistického Maďarska. Neues Deutschland předpověděl i jasný výsledek, kdy budou kontrarevolucionáři během krátké doby pracujícím lidem poraženi. Pokračoval výčtem důvodů vedoucích k jisté porážce revoluce; zdůraznil, že se jedná o jinou situaci než v roce 1919 za doby „Horthyho bandy“. Mezinárodní odezva bude potlačena, socialismus je v Maďarsku již silně zakořeněný a lidé svůj socialistický stát milují a brání před magnáty a kapitalisty.¹⁵⁵

Je nutné se proti těmto slovům ohradit. Socialismus v Maďarsku nebyl tak silně zakořeněn, jak ho líčí Neues Deutschland, což dokazovala situace v zemi od roku 1953, která je popisována výše.

V pátek 26. října 1956 psal Neues Deutschland o požáru Národního muzea v Maďarsku, o němž informovalo rádio Budapešť, o skupinách „kontrarevolučních pučistů“, kteří stále drží na mnoha místech pozice, ale také zmiňoval, že se život v Budapešti vrací pomalu k normálu.¹⁵⁶ Další článek se věnoval podpoře vyjadřované maďarským občanům z Německa i z Československa.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Neues Deutschland, *Die Kräfte des Sozialismus sind stärker. Zu den ereignissen in Ungarn*, 25.10.1956.

¹⁵⁶ Neues Deutschland, *Budapest demonstriert für die Volksregierung*, 26.10.1956.

¹⁵⁷ Neues Deutschland, *Arbeitersolidarität gegen imperialistische Umtriebe. Arbeiter der DDR und ČSR an ihre Kollegen in Ungarn und Polen*, 26.10.1956.

O tom, že se povstalci nevzdávají, se lidé dočetli pouze v tomto periodiku. Rudé právo i Trybuna ludu se v lidech snažili vyvolat dojem, že maďarská vláda vše zvládá a má situaci pod kontrolou.

O den později se čtenáři dozvěděli, že kontrarevoluční skupiny skládají zbraně.¹⁵⁸ Sdělení pokračovalo zprávou o nabídce pro povstalce, že v případě složení zbraní do pátku 26. října do 22:00 nebudou stíháni, dále o návštěvě pracujících u premiéra Imre Nagyho, kteří mu předali rezoluci, v níž vyjadřovali podporu budování socialismu.¹⁵⁹

Následovalo ujištění čtenářů, že za celým povstáním v Maďarsku stojí USA a protisovětský blok, maďarští baroni a fašističtí Horthyovci, generálové maďarské armády žijící v exilu, kteří o imperialistickou intervenci do Maďarska požádali.¹⁶⁰ I zde byla uvedena lež o skládání zbraní ze strany povstalců, stejně jako tvrzení o požadavku imperialistické intervence .

Dne 28. října 1956 se Neues Deutschland opět zabýval rezolucemi československých občanů zasílaných ÚV KSČ na podporu Maďarsku proti „krvavému pokusu o převrat“ způsobeném „reakčními bandami“.

V úterý 30. října 1956 noviny přinesly svědectví z Budapešti. Psaly, že reakční a kontrarevoluční živly vedly ozbrojené akce a chtěly dostat parlament do svých rukou. Politika vlády byla podle autora charakteristická neúnavným úsilím v zabránění krveprolití.¹⁶¹ Dále byl otisknut dopis světové odborové federace určený ÚV MSP. Vyjadřoval podporu maďarskému lidu i režimu a bylo v něm vysloveno, že tato situace je pro Maďarsko velkou zkouškou.¹⁶² Znovu se noviny vracely ke stinným stránkám historie Maďarska a povstalce přirovnávaly k Horthyovcům nebo Hitlerovi.¹⁶³ Byly převzaty články z Rudého práva o jednotě socialismu v ČSR a podpoře

¹⁵⁸ Neues Deutschland, *Konterrevolutionäre Gruppen legen die Waffen nieder*, 27.10.1956.

¹⁵⁹ Neues Deutschland, *Ungarn wird sozialistischen Weg fortsetzen*, 27.10.1956.

¹⁶⁰ Neues Deutschland, *USA hetzen zum Interventionversuch*, 27.10.1956.

¹⁶¹ Neues Deutschland, *Augenzeugenbericht aus Budapest*, 28.10.1956.

¹⁶² Neues Deutschland, *Weltgewerkschaftsbund an Ungarns Arbeiter*, 30.10.1956.

¹⁶³ Neues Deutschland, *Ungarns Henker meldet sich wieder*, 30.10.1956.

pracujících vyjadřované Maďarsku.¹⁶⁴ Poslední informace se týkaly nové vlády Maďarska a představení jejího programu.¹⁶⁵

Článek opět obsahoval polopravdy. Vláda rozhodně „neúnavné úsilí v zabránění krveprolití“ nevyvíjela. Došlo sice k částečnému uklidnění situace a přijetí větší části revolučních požadavků, k částečnému stažení sovětských jednotek; na mnoha místech se však stále bojovalo.

Dne 31. října 1956 se Neues Deutschland zabýval vznikem vlády národní jednoty, jejím složením a schválením jejího programu. Dále pak informací o následcích požáru Národního muzea v Maďarsku. Opět zde útočil na USA – podle autora americká tajná služba dál provokovala tím, že se snažila na rakousko–české hranici vyvolat další nepokoje a také nové krveprolití v Maďarsku.¹⁶⁶ Následovala zpráva o pomoci německého Červeného kříže a popis jejího dopravení do Maďarska.¹⁶⁷ Dnes víme, že ze strany USA k podněcování revoluce nedocházelo – cílem bylo jen další očernění Západu.

V dalších dnech zájem o události v Maďarsku ze strany Neues Deutschland značně opadal a noviny se věnovaly převážně situaci v Egyptě. Významnější pozornost si zaslouží článek z 6. listopadu 1956, kde byl otištěn dopis W. Piecka určený revoluční dělnicko – rolnické vládě.¹⁶⁸ Ze dne 8. listopadu 1956 pocházela zpráva, že situace v Maďarsku se uklidnila a Maďarsko má pevné vedení státu.¹⁶⁹

¹⁶⁴ Neues Deutschland, *Die Feinde kommen nicht durch*, 30.10.1956.

¹⁶⁵ Neues Deutschland, *Regierungsprogramm wird mit Hilfe der Arbeitsklasse verwirklicht*, 30.10.1956.

¹⁶⁶ Neues Deutschland, *Regierung aller nationalen Kräfte*, 31.10.1956.

¹⁶⁷ Neues Deutschland, *Mit der Lufthansa nach Budapest*, 31.10.1956.

¹⁶⁸ Neues Deutschland, *An die Revolutionäre Arbeiter-und-Bauern-Regierung der Volksrepublik Ungarn!*, 6.11.1956.

¹⁶⁹ Neues Deutschland, *Ungarn faßt festen Tritt*, 8.11.1956.

2.4. Zhodnocení tisku

Co se týče Rudého práva, tak z výše uvedeného víme, že zprávy v něm publikované nebyly objektivní a vzhledem k tomu, že se jednalo o oficiální noviny KSČ, tak ani být nemohly. Již od prvního dne slovně útočilo na povstalce a jejich chování rázně odsoudilo. Jeho cílem byla manipulace československých občanů, řízená Komunistickou stranou Československa. Jako prostředek k tomu sloužily zprávy o zasílaných rezolucích na podporu maďarského lidu. Autory byli dělníci – zástupci pracujícího lidu, studenti, spisovatelé a další významní lidé – zástupci inteligence.

Situaci v Maďarsku deník věnoval mimořádnou pozornost, avšak informace o průběhu bojů čtenáři nacházeli poskrovnu. Převážná většina článků se zaměřovala na již zmíněné rezoluce, usnesení Komunistické strany Československa, stejně jako Komunistické strany Sovětského svazu nebo prohlášení maďarské vlády. Od 29. října byl za účelem podávání zkreslených a tendenčních zpráv zřízen sloupek s názvem Zpráva o situaci v Maďarsku. Ze studovaných novin vedlo právě Rudé právo nejagresivnější kampaň proti povstalcům.

V libereckých novinách Cesta míru bylo oproti Rudému právu sdělení o povstání ještě méně. Lze konstatovat, že jejich přínos byl ve zpravování občanů téměř nulový. Nutno podotknout, že svou roli - šíření komunistické propagandy zvládaly na jedničku.

V polské Trybuně ludu byli pisatelé otevřenější. Poláci se dozvídali více informací než občané Československa, i když velmi zásadní zprávy byly také zamlčovány (viz střelba na Kossuthově náměstí). Bylo také zveřejňováno daleko méně rezolucí než v případě československého tisku. Víme ovšem, že to mohlo souviset s politickou situací nastalou po červnovém povstání.

I Neues Deutschland byl otevřenější než Rudé právo a někdy dokonce napsal více než Trybuna ludu (o tom, že vzbouřenci boje nevzdávají,

srovnávání polského povstání s maďarským). Ovšem ani v jednom periodiku se čtenáři nedozvěděli pravdivé informace. Vždy byly zkresleny ve prospěch komunistického režimu a uváděny jen polopravdy.

Sdělení byla víceméně ve všech oficiálních denících Československa, Polska i Východního Německa stejná nebo přinejmenším podobná. Odlišnost byla pouze v ostrosti vyjadřování, kterou ten či onen novinář zvolil. Žádné periodikum o povstalcích nic pozitivního nenapsalo. Jako společný cíl můžeme označit snahu o diskreditaci spojenou s napadáním a přirovnáváním rebelů k nechvalně proslulým osobnostem historie. Tendenční zprávy měly v lidech vzbudit odpor k takovému jednání a přispívat tak ke snaze zamezení vzniku bouří hlavně v Československu (neboť v tom případě by se maďarští povstalci dostali do výhodnější pozice a jejich úspěch by se tak dal očekávat), ale i v ostatních komunistických zemích. Západní demokratický systém byl jednotně líčen jako nepřítel socialistického zřízení a Sovětský svaz byl vzorem všech satelitních komunistických zemí. Za hlavního viníka kontrarevoluce byly shodně uváděny západní státy, jejichž jediným cílem bylo rozbití jednoty socialistických států a narušení budování socialismu. Články se doslova hemžily slovy – imperialisté, nepřátelé socialismu, nepřátelští agenti, kontrarevolucionáři. Protipólem byly informace o bratrské pomoci sousedních států, o rezolucích podporujících Maďarsko a jeho Komunistickou stranu, o pevné hrázi socialistických států nebo odůvodnění zásahu sovětských vojsk (přímá žádost maďarské vlády). Nikdo nesměl pochybovat o správném konání Sovětského svazu.

Závěr

Maďarské povstání bývá někdy mylně považováno za revoluci. K té ovšem nedošlo, neboť poměry se v Maďarsku příliš nezměnily a země zůstala pod sovětským vlivem. Vlna nespokojenosti se zvedala již od roku 1953, kdy po smrti Josifa Vissarionoviče Stalina představitelé Sovětského svazu kritizovali Mátyáse Rákosiho za násilnou industrializaci a kolektivizaci zemědělství a politické procesy a dosadili na jeho místo Imre Nagye. Ten prosadil určité uvolnění, ale protože se někteří politici báli ztráty vlivu, byl sesazen a na jeho místo dosazen András Hegedüs. Nagy se dostal do opozice a začala se kolem něho seskupovat inteligence žádající návrat k reformám roku 1953. Proti němu neustále vystupoval Rákosi, který v červenci 1956 nakonec podal demisi a na místo premiéra byl dosazen Ernő Gerő. Petöfiho kroužek, vzniklý kolem Nagye, se změn ve státu nechtěl vzdát a sepsal své požadavky v desetibodovém memorandu, které předal nové vládě. Roznětkou pro vyvrcholení nespokojenosti se stal pohřeb László Rajka a jeho druhů. První se ozývali studenti, ale postupem času se k nim přidávali další lidé. Situace se vyhrotila manifestací studentů 23. října 1956. Od tohoto dne probíhaly boje až do 14. listopadu 1956, přičemž 4. listopadu 1956 proti povstalcům zahájila útok sovětská vojska. V případě úspěchu vzbouřenců a eventuálního začlenění Maďarska do NATO by došlo k narušení jednoty socialistických zemí. To Sovětský svaz nemohl dopustit, a proto přistoupil k tvrdému zásahu a do čela maďarské vlády dosadil prosovětského Jánose Kádára.

Československý tisk čtenářům neposkytl žádné informace, které by vzhledem k době překvapily. Oproti regionální Cestě míru bylo ovšem Rudé právo v publikování zpráv vstřícnější. Lidem byly záměrně zamlčovány informace, které by mohly ovlivnit jejich mínění o Sovětském svazu nebo samotném socialismu. Vzhledem k obavě ze vzniku podobné situace u nás

se Komunistická strana pomocí rezolucí, usnesení KSČ a KSSS snažila působit na občany. Je zajímavé, že i přes opatření, jež představitelé Československa z obavy vzniku podobné situace u nás vytvořili, o nich veřejnost vůbec neinformovali.

O něco vstřícnější než Rudé právo byla Trybuna ludu. Tento polský deník nebyl vůči povstalcům tak agresivní a neobjevovalo se v něm tolik rezolucí jako v československých novinách. Zásadní informace byly ovšem také zamlčovány. Nejinak tomu bylo i v případě východoněmeckého deníku Neues Deutschland. Ten zpravoval o událostech v Maďarsku v podobném duchu jako Trybuna ludu. Všechny z výše uvedených novin přebíraly některé články ze zahraničního tisku. Vždy se ovšem jednalo o texty odsuzující povstání, napadající vzbouřence a vyjadřující podporu maďarskému lidu a jeho vládě. Ani jeden ze zmíněných deníků nenapsal o konání povstalců nic pozitivního (to ani nemůžeme očekávat vzhledem k tomu, že se jednalo o stranické noviny). Lišila se pouze míra pravdivosti a útočnosti jednotlivých listů. Právě v útočnosti by si Rudé právo nejspíš vybojovalo první místo. Velmi záležet si všechny noviny daly na zdůraznění požadavku vstupu sovětských vojsk do Maďarska. Nikdo nesměl pochybovat, že by tak Sovětský svaz učinil bez naléhání představitelů maďarské vlády.

Z prostudovaných materiálů je patrné, že českoslovenští komunisté měli z nastalé situace v Maďarsku velkou obavu. Dokazují to zkoumaná nařízení vydávaná ministrem vnitra i studované novinové články. Sovětskému svazu také velmi záleželo na udržení socialismu ve všech východních zemích, neboť nemohl dopustit, aby se zde prosadily kapitalistické vztahy. Porušila by se tím pomyslná zeď mezi Východem a Západem. Československo tvořilo důležitou hranici mezi dvěma státy, v nichž se vzedmula vlna nevole – mezi Polskem a Maďarskem. Pro Sovětský svaz bylo velmi důležité nedopustit vznik podobné vlny nespokojenosti v Československu, neboť by v tom případě hrozil úspěch povstalců v Maďarsku a ztráta zmiňované jednoty socialistického bloku.

Seznam zkratek

ÁVH	Államvédelmi Hatóság
DISZ	Svaz demokratické mládeže
Kčs.	Koruna Československá
KLDR	Korejská lidově demokratická republika
KS	Komunistická strana
KSČ	Komunistická strana Československa
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
MEFESZ	Svaz maďarských vysokoškoláků
MSDS	Maďarská socialistická dělnická strana
NATO	Severoatlantická aliance
OSN	Organizace spojených národů
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
StB	Státní bezpečnost
USA	Spojené státy Americké
ÚV	Ústřední výbor
ÚV MSP	Ústřední výbor Maďarské strany pracujících

Použitá literatura, prameny a internetové zdroje

Prameny

Krajská vědecká knihovna v Liberci

Rudé právo

Státní okresní archiv Liberec

Cesta míru

Národní archiv v Praze

Neues Deutschland

Trybuna ludu

Literatura

BÉKÉS, Csaba - RAINER, János M. - GERMUSKA, Pál, *Maďarská revoluce 1956*, in: Soudobé dějiny 4/96, Praha 1997.

BÍLEK, Jiří - DUFEK, Jiří - FIDLER, Jiří - PILÁT, Vladimír - SELNER, Jaroslav - ŠLOSAR, Vladimír, *Vojenská a další opatření Československa v době povstání v Maďarsku na podzim 1956: Sborník dokumentů*, Praha 1993.

BLAIVE, Muriel, *Promarněná příležitost: Československo a rok 1956*, Praha 2001.

CROZIER, Brian, *Vzestup a pád sovětské říše*, Brno 2004.

DUFEK, Jiří – ŠLOSAR, Vladimír, *Rekonstrukce čs. vojenských opatření na čs.-maďarských hranicích*, in: *Vojenská opatření Československa v souvislosti s maďarským povstáním 1956*, Praha 1994.

DURMAN, Karel, *Dvojí krize roku 1956*, in: *Historický obzor* 1/2 2000, Praha 2000.

DURMAN, Karel, *Popely ještě žhavé: Velká politika 1938-1991*, Praha 2004.

- LITERA, Bohuslav, *Studená válka*, Jinočany 1993.
- MOULIS, Vladislav - VALENTA, Jaroslav - VYKOUKAL, Jiří P., *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*, Ostrava 1991.
- GRANVILLE, Cushing J., GARTHOFF, Raymond L., *The First domino: international decision making during the Hungarian crisis*, Texas 2004.
- IRMANOVÁ, Eva, *Kádárismus: vznik a pád jedné iluze*, Praha 1998.
- KNAPÍK, Jiří, *V zajetí moci. Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956*, Praha 2006.
- KOTYK, Václav, *Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku*, Praha 2009.
- LENDVAI, Paul, *Tisíc let Maďarského národa*, Praha 2002.
- MADRY, Jiří, *Reflexe Maďarského povstání v jednání ústředních politických orgánů Československa*, in: *Vojenská opatření Československa v souvislosti s maďarským povstáním 1956*, Praha 1994.
- MATTHEWS, John, *Majáles 1956: Nevydařená revolta československých studentů*, Brno 2000.
- NÁLEVKA, Vladimír, *Sovětský svaz a maďarská revoluce 1956*, in: *Maďarské povstání 1956. Padesát let poté*, Praha 2007.
- NÁLEVKA, Vladimír, *Studená válka*, Praha 2003.
- NÁLEVKA, Vladimír, *Světová politika ve 20. století*, Praha 2005.
- PERNES, Jiří, *Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století*, Brno 2008.
- SARIN, Oleg - DVORECKÝ, Lev, *Vetřelci: Agrese Sovětského svazu proti světu 1919-1989*, Brno 1998.
- TŮMA, Oldřich, *Maďarské povstání za svobodu 1956*, in: *Maďarské povstání 1956: Padesát let poté*, Praha 2007.
- VYKOUKAL, Jiří – LITERA, Bohuslav – TEJCHMAN, Miroslav, *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*, Praha 2000.
- ZEMAN, Zbyněk, *Vzestup a pád komunistické Evropy*, Praha 1998.

Internetové zdroje

<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo>

<http://obzor.hyperlink.cz/Ho200012.htm>